

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

EMDs føringer for norsk adopsjonspraksis i barnevernssaker

En redegjørelse og vurdering av føringene som kan utledes av EMDs avgjørelser mot Norge i saker om adopsjon.

Ada Sofie Jacobsen

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, desember 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn og aktualitet.....	1
1.2	Problemstilling og avgrensninger	2
1.3	Metodiske særtrekk og rettskilder	4
1.4	Den videre fremstillingen	7
2	Sentrale barnevernrettslige prinsipper og rettigheter	8
2.1	Prinsippet om barnets beste	8
2.2	Barnets rett til omsorg og beskyttelse.....	9
2.3	Barnets og foreldrenes rett til respekt for sitt familielivet.....	11
2.4	Barnets rett til deltakelse	12
3	Rettslig regulering av adopsjon som barnevernstiltak	14
3.1	Innledning.....	14
3.2	Barnevernloven § 4-20 tredje ledd	15
3.2.1	Varig omsorgsovertakelse	15
3.2.2	Adopsjon må være til barnets beste.....	16
3.2.3	Adoptivsøkerne må ha vært egnede fosterforeldre for barnet.....	17
3.2.4	Adopsjonslovens vilkår må være oppfylt.....	18
3.3	EMK art. 8 nr. 2.....	18
3.3.1	Krav om hjemmel i lov og legitimt formål	18
3.3.2	Nødvendig i et demokratisk samfunn.....	19
4	EMDs føringer for tvangsadopsjon	22
4.1	Innledning.....	22
4.2	Gjenforeningsmålets krav til adopsjonssakene.....	22
4.2.1	Innledning.....	22
4.2.2	Den nasjonale prosessen må gjenspeile at enhver mulighet for gjenforening er vurdert før adopsjon besluttes	22

4.2.3	Omsorgsovertakelser er i utgangspunktet midlertidige vedtak	25
4.3	EMDs krav til nasjonale myndigheters beslutningsgrunnlag	27
4.3.1	Innledning.....	27
4.3.2	Krav til oppdaterte sakkyndige vurderinger.....	28
4.3.3	Det er ikke adgang til å trekke konklusjoner angående foreldrenes omsorgsevne basert på begrenset eller utilfredsstillende samvær.....	31
4.3.4	Foreldrenes bruk av rettsmidler kan ikke uten videre anvendes som argument for adopsjon.....	33
4.4	EMDs krav til nasjonale myndigheters begrunnelse	35
4.4.1	Innledning.....	35
4.4.2	Nasjonale myndigheters begrunnelse må gjenspeile at alle kryssende interesser er vurdert	36
4.4.3	Krav til en oppdatert analyse og begrunnelse av barnets sårbarhet	39
4.4.4	Generell forskning kan ikke erstatte en konkret og individuell vurdering av barnets beste	41
5	Avsluttende vurderinger.....	43
5.1	Innledning.....	43
5.2	Ivaretar EMDs føringer grunnleggende barnevernrettslige prinsipper og rettigheter på en god måte?.....	43
5.2.1	Generelt	43
5.2.2	Ivaretar EMDs føringer barns rett til omsorg og beskyttelse på en god måte?..	43
5.2.3	Ivaretar EMDs føringer hensynet til barnets beste på en god måte?.....	44
5.2.4	Ivaretar EMDs føringer barns rett til deltakelse på en god måte?.....	46
5.2.5	Ivaretar EMDs føringer retten til respekt for familieliv på en god måte?.....	47
5.3	Ivaretar den nye barnevernsloven EMDs føringer på en god måte?	49
5.4	Kort oppsummering og veien videre	52
	Referanseliste	54

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og aktualitet

Barnevernloven § 4-20 andre og tredje ledd gir hjemmel for adopsjon som tvangstiltak i norsk rett.¹ En beslutning om adopsjon innebærer at et barn permanent flyttes fra sin biologiske familie og at de juridiske bånd mellom foreldre og barn varig brytes. Tiltakets alvorlige og permanente karakter innebærer at en adopsjon utgjør et dyptgripende inngrep i barn og foreldres familieliv.

Norske myndigheters adopsjonspraksis har de siste årene vært gjenstand for omfattende kritikk både nasjonalt og internasjonalt.² Også Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har rettet oppmerksomheten mot norsk adopsjonspraksis og har avsagt flere avgjørelser mot Norge vedrørende adopsjon.³

Den aller første barnevernsdommen mot Norge som angår adopsjon kom gjennom *Johansen mot Norge* i august 1996 (gjerne omtalt som *Adele-saken*).⁴ Saken omhandlet nektelse av samvær og fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon. EMD konkluderte her med krenkelse av EMK art. 8.⁵

Siden *Adele-saken* har EMD avsagt åtte avgjørelser om adopsjon mot Norge.⁶ Seks av disse avgjørelsene har blitt avsagt de siste fire årene, to i storkammer, to i kammer og to i komité. Startskuddet for denne nylige strømmen av avgjørelser kom gjennom storkammeravgjørelsen

¹ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven eller bvl.).

² Se Verdens gang (2016).

³ EMD har også avsagt en rekke avgjørelser i barnevernssaker som ikke gjelder adopsjon. Se eksempelvis *K.O. og V.M. mot Norge* [J] 2019, nr. 64808/16 og *A.L. og andre mot Norge* [J] 2022, nr. 45889/18 som begge omhandler omsorgsovertakelse og samværsfastsettelse.

⁴ *Johansen mot Norge* [J] 1996, nr. 17383/90.

⁵ Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, 4. november 1950 (EMK).

⁶ *Aune mot Norge* [J] 2010, nr. 52502/07, *Mohamed Hasan mot Norge* [J] 2018, nr. 27496/15 (heretter *Mohamed Hasan*), *Strand Lobben og andre mot Norge* [GC] 2019, nr. 37283/13 (heretter *Strand Lobben*), *Pedersen og andre mot Norge* [J] 2020, nr. 39710/15 (heretter *Pedersen*), *M.L. mot Norge* [J] 2020, nr. 64639/16 (heretter *M.L.*), *F.Z. mot Norge* [comittee] 2021, nr. 64789/17 (heretter *F.Z.*), *E.H. mot Norge* [comittee] 2021, nr. 39717/19 (heretter *E.H.*), *Abdi Ibrahim mot Norge* [GC] 2021, nr. 15379/16 (heretter *Abdi Ibrahim*).

Strand Lobben og andre mot Norge den 10. september 2019.⁷ EMD konkluderte her med at fratakelse av foreldreansvar og adopsjon var i strid med EMK artikkel 8. I samtlige av de etterfølgende adopsjonssakene mot Norge har EMD, med utgangspunkt i de prinsipielle uttalelsene i *Strand Lobben*, konkludert med at det foreligger krenkelse av EMK art. 8.

Avgjørelsene fra EMD har på nasjonalt plan ført til usikkerhet og omfattende diskusjon.⁸ Kort tid etter EMDs avgjørelse i *Strand Lobben* henviste Høyesteretts ankeutvalg fire barnevernssaker til behandling i Høyesteretts storkammer.⁹ To av de henviste sakene ble forent til felles behandling, og 27. mars 2020 avsa Høyesterett tre storkammeravgjørelser.¹⁰

Gjennom storkammeravgjørelsene forholder Høyesterett seg lojalt til EMDs praksis og tar EMDs signaler på alvor.¹¹ Den første storkammeravgjørelsen, HR-2020-661-S, omhandler fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Høyesterett vurderte her forholdet mellom EMK og norsk rett inngående, og konkluderte i avsnitt 170 med at det ikke er motstrid mellom EMDs praksis og barnevernlovens adopsjonsregler. Høyesterett understrekte imidlertid at det er "behov for justeringer i praksis".¹²

Høyesteretts storkammeravgjørelser har bidratt til rettsavklaring av føringene som legges for norske myndigheter i barnevernssaker. Formålet med denne avhandlingen er å bidra til videre rettsavklaring når det gjelder EMDs føringer for adopsjonssaker.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Avhandlingens hovedproblemstilling er hvilke føringer EMDs nyere praksis legger for norske myndigheter i adopsjonssaker. EMDs føringer vil identifiseres og presenteres. Videre omfatter problemstillingen en vurdering av EMDs føringer. Mer konkret vil det vurderes hvorvidt EMDs føringer ivaretar sentrale barnevernrettslige rettigheter og prinsipper på en

⁷ *Strand Lobben og andre mot Norge* [GC] 2019, nr. 37283/13. Omtales heretter som *Strand Lobben*.

⁸ Se blant annet Søvig og Tjelmeland (2019), Sandberg (2020), NIM (2020) og Alvik (2021).

⁹ HR-2019-18919-U, HR-2019-1908-U, HR-2019-1921-U og HR-2019-1925-U. De to sistnevnte avgjørelsene ble forenet til felles behandling.

¹⁰ HR-2020-661-S, HR-2020-662-S, HR-2020-663-S.

¹¹ Nærmere om Høyesteretts avgjørelser i Sandberg (2020).

¹² HR-2020-661-S avsnitt 112.

god måte. Videre vil enkelte bestemmelser i den nylig vedtatte barnevernsloven vurderes i lys av EMDs føringer.¹³

Med begrepet "føringer" sikter jeg til de signaler eller retningslinjer EMDs praksis legger for hvordan norske adopsjonssaker skal behandles. EMDs føringer knytter seg til den nasjonale behandlingen av saken sett under ett («in the light of the case as a whole»)¹⁴ Dette innebærer at EMDs føringer ikke bare gjelder adopsjonsvedtaket som sådan, men også den forutgående nasjonale behandlingen av saken. Særlig mengden samvær har stor praktisk betydning for spørsmålet om adopsjon. Av denne grunn vil temaet samvær til en viss grad berøres gjennom denne avhandlingen. En inngående vurdering av EMDs føringer med tanke på samvær faller imidlertid utenfor denne oppgavens tema.

Enkelte av føringene som det skal redegjøres for er fremhevet av Høyesterett i HR-2020-661-S.¹⁵ Visse føringer er også belyst av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) i deres statusrapport om barnevernsfeltet.¹⁶ Når det gjelder selve systematiseringen av føringene så har Høyesterett og NIM ulike fremgangsmåter. Dette har sammenheng med at det er en flytende overgang mellom EMDs føringer, slik at en og samme føring kan systematiseres på flere måter.

I denne avhandlingen har jeg systematisert føringene slik jeg, ut fra avhandlingens tema, har funnet det mest hensiktsmessig. Føringene er systematisert etter tre hovedpunkter som står sentralt i EMDs adopsjonsavgjørelser, nemlig nasjonale myndigheters beslutningsgrunnlag, deres begrunnelse og hvorvidt prosessen frem mot adopsjon har ivaretatt gjenforeningsmålet.

Gjenstand for redegjørelsen er EMDs praksis i norske adopsjonssaker fra og med *Mohamed Hasan mot Norge* fra april 2018, og frem til *Abdi Ibrahim mot Norge* fra desember 2021.¹⁷ *Mohamed Hasan* ble avsagt før *Strand Lobben* og faller i utgangspunktet utenfor det taktskiftet storkammerdommen har ført med seg. Avgjørelsen ble imidlertid avsagt kort tid før

¹³ Lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern (barnevernsloven). Trer i kraft 1. januar 2023.

¹⁴ Uttalt av EMD i en rekke saker, herunder i *Strand Lobben* [GC] avsnitt 203, *Pedersen* [J] 2020, nr. 39710/15 avsnitt 66, *M.L.* [J] 2020, nr. 64639/16 avsnitt 84 og *Abdi Ibrahim* [GC] 2021, nr. 15379/16 avsnitt 145.

¹⁵ Se kjennelsen avsnitt 120-169.

¹⁶ NIM (2020).

¹⁷ *Mohamed Hasan* [J] 2018, nr. 27496/15 og *Abdi Ibrahim* [GC] 2021, nr. 15379/16.

Strand Lobben, og EMDs konklusjon var, i motsetning til de senere sakene, at adopsjon *ikke* innebar en krenkelse av EMK art. 8. Avgjørelsen vil derfor kunne gi viktig veiledning med hensyn til når en adopsjon vil være i strid med EMK art. 8. I lys av dette inkluderes avgjørelsen for å gi et mer balansert og fullstendig bilde av EMDs føringer.

Det er kun EMDs avgjørelser mot Norge som behandles gjennom avhandlingen. Riktignok har også avgjørelser mot øvrige medlemsstater betydning for hvordan EMK skal forstås, og legger slik sett også føringer for norsk rett.¹⁸ EMDs avgjørelser er imidlertid tett knyttet til det innklagede lands regler og praksis. Avgjørelsene mot Norge er direkte knyttet til den norske barnevernloven og praktiseringen av denne, og gir derfor føringer som er spesielt sentrale for norsk adopsjonspraksis. Videre er de norske avgjørelsene særlig interessante som følge av at det har kommet flere avgjørelser mot Norge på kort tid, der to av disse ble avsagt i storkammer.

Avhandlingens hovedfokus er rettet mot EMDs avgjørelser. Norsk rettspraksis vil i lys av dette kun bli trukket inn som kilde i den grad dette bidrar til å belyse det nærmere innholdet i og forståelsen av EMDs praksis.

1.3 Metodiske særtrekk og rettskilder

Avhandlingen bygger på rettsdogmatisk metode. Med rettsdogmatisk metode menes en metode som har til hensikt å finne frem til og systematisere gjeldende rett og å bidra med selvstendige analyser på området.¹⁹ Formålet med avhandlingen er med andre ord å finne frem til og systematisere EMDs føringer for norsk adopsjonspraksis, samt å foreta egne analyser av disse. En nærmere redegjørelse av tradisjonell metodelære skal ikke foretas her. Jeg vil imidlertid nevne enkelte metodiske særpreg som er av betydning for den videre fremstillingen.

For det første må enkelte særtrekk på barnevernrettens område nevnes. Barnevernretten åpner for det offentliges inngrep i familielivet og hører dermed systematisk inn under den spesielle forvaltningsretten.²⁰ Barnevernretten skiller seg imidlertid fra store deler av den øvrige forvaltningsretten ved at det ikke bare er to, men tre parter i en barnevernssak: barnet,

¹⁸ Nærmere om EMDs praksis som kilde ved tolkningen av EMK i Elgesem (2003).

¹⁹ Se Graver (2008) s. 158.

²⁰ Bendiksen og Haugli (2021) s. 188.

foreldrene og barnevernet.²¹ Til tross for at barn og foreldre i utgangspunktet vil ha en sammenfallende interesse i å bevare familielivet, så kan det foreligge omstendigheter som medfører at barnet og foreldrene har motstridende interesser. Dette vil typisk være tilfellet dersom barnets behov for omsorg og beskyttelse ikke ivaretas av foreldrene. I slike tilfeller vil det offentlige ansvar tre i kraft gjennom barnevernet. Ved det offentlige inngrep i familielivet er både foreldrenes interesse i fortsatt familieliv og barnets interesse i omsorg og beskyttelse vernet av menneskerettighetene. Denne konflikten mellom ulike menneskerettigheter for ulike parter er særegen for barnevernretten, og medfører at det er viktig å fristille seg fra en tradisjonell toparts-basert rettssikkerhetstenking på dette området.²²

For det andre må det gjøres nærmere rede for enkelte rettskilder som er sentrale gjennom denne avhandlingen. Først og fremst er Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) av stor betydning. Videre er Barnekonvensjonen en sentral kilde for avhandlingens kapittel 2 om rettigheter og prinsipper.²³ Både EMK og Barnekonvensjonen er inkorporert gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 1 og skal ved motstrid gå foran annen lovgivning, jf. mrl. § 3.

Barnekomiteen er Barnekonvensjonens overvåkingsorgan.²⁴ Komiteen avsier i hovedsak tre typer dokumenter.²⁵ Av disse er særlig komiteens generelle kommentarer av stor betydning i norsk rett. Kommentarene er ikke rettslig bindende, men skal tillegges "stor vekt", jf. HR-2020-661-S avsnitt 80. I avhandlingens kapittel 2 vil det vises til enkelte av barnekomiteens generelle kommentarer for å belyse sentrale barnevernrettslige rettigheter og prinsipper.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) er EMK sitt håndhevingsorgan. EMDs avgjørelser står i en særstilling ved at domstolen avsier rettslig bindende avgjørelser som har blitt til etter en kontradiktorisk prosess, jf. EMK art. 46. Som konsekvens er også føringene

²¹ Stang og Baugerud (2018) s. 53.

²² Op.cit. s. 55.

²³ Convention on the Rights of the Child, New York, 20. november 1989 (i kraft 2. september 1990) – FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen eller BK).

²⁴ FNs komité for barnets rettigheter, vedtatt gjennom Barnekonvensjonen art. 43.

²⁵ Barnekomiteen gir anbefalinger til hver enkelt stat basert på rapporter sendt til komiteen, generelle kommentarer om forståelsen av Barnekonvensjonen og uttalelser i individklagesaker. Norge har ikke sluttet seg til konvensjonens tredje tilleggsprotokoll om den individuelle klageordningen. Nærmere om dette i Smith (2020) s. 24-26 og s. 417-428.

EMDs praksis legger for norske myndigheter i adopsjonssaker bindende. EMDs føringer må imidlertid ses i lys av subsidiaritetsprinsippet og statens skjønnsmargin.²⁶

Subsidiaritetsprinsippet innebærer at det er medlemsstatene som har det primære ansvaret for gjennomføringen av konvensjonens rettigheter. EMDs ansvar er subsidiært. Prinsippet kommer til syne gjennom flere av EMKs bestemmelser, herunder artikkel 1 om statenes sikringsplikt og art. 13 som stiller krav om uttømming av nasjonale rettsmidler.

Subsidiaritetsprinsippet har en nær sammenheng med den såkalte fjerdeinstansdoktrinen. Doktrinen innebærer at det ikke er EMDs oppgave å opptre som en fjerdeinstans som behandler faktum og juss på lik linje som nasjonale domstoler.²⁷ EMDs kompetanse er begrenset til å vurdere konvensjonsmessigheten av statlige tiltak.

Hvorvidt statlige tiltak er konvensjonsmessig beror på konvensjonens bestemmelser, sett i lys av EMDs praksis og statens skjønnsmargin. EMD har i flere avgjørelser uttalt at statene har en skjønnsmargin – "margin of appreciation" – som EMD ikke kan gripe inn i.²⁸ Statenes skjønnsmargin kan begrunnes i at det presumptivt er medlemsstatene som har best kjennskap til nasjonale særegenheter og også dermed har best forutsetninger for å gjennomføre rettighetene i EMK nasjonalt.²⁹ Statenes skjønnsmargin vil imidlertid variere ut fra sakens karakter og alvor. Ved inngripende tiltak, som adopsjon, har nasjonale myndigheter en snevrere skjønnsmargin – "stricter scrutiny".³⁰ Dette har sammenheng med at man her befinner seg i kjerneområdet av EMK. 8.

En nærmere redegjørelse for EMDs tolkningsprinsipper er det ikke rom for her.³¹ Det må imidlertid nevnes at både EMK og Barnekonvensjonen tolkes etter de alminnelige regler for traktatolking i folkeretten, slik disse kommer til uttrykk gjennom Wien-konvensjonen om traktatretten art. 31-33.³² Dette innebærer at konvensjonene skal tolkes i god tro og i tråd med

²⁶ Nærmere behandlet i Sørensen (2004).

²⁷ Kommer til uttrykk i *Strand Lobben* [GC] avsnitt 210.

²⁸ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 211 og *M.L.* [J] avsnitt 81.

²⁹ Sørensen (2004) s. 135.

³⁰ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 211 og *M.L.* [J] avsnitt 81.

³¹ For en nærmere redegjørelse av EMDs tolkningsprinsipper, se Elgesem (2003).

³² Vienna Convention on the law of treaties, Wien, 23. mai 1969. Konvensjonen gir uttrykk for alminnelig folkerett og det har dermed ikke betydning at Norge har ikke ratifisert konvensjonen.

konvensjonens ordlyd. Det må videre nevnes at EMD selv legger stor vekt på egne dommer. Det samme gjør Høyesterett, som legger til grunn samme metode som EMD.³³

1.4 Den videre fremstillingen

I kapittel 2 gjøres det rede for enkelte barnevernrettslige prinsipper og rettigheter.

Redegjørelsen er begrenset til de prinsippene og rettighetene som er mest sentrale for avhandlingen. Begrepet "prinsipp" brukes etter modell av Bendiksen og Haugli.³⁴ Med prinsipp menes her normer som har en særlig sterk posisjon, i den forstand at de er rettslig bindende og må vurderes ved løsningen av alle spørsmål der hensynet er relevant.³⁵

Redegjørelsen vil bidra til å skape et nødvendig bakteppe for resten av avhandlingen.

I kapittel 3 gjøres det rede for den rettslige reguleringen av adopsjon som barnevernstiltak, herunder barnevernloven § 4-20 og EMK art. 8 nr. 2. Oppgaven tar ikke sikte på en grundig analyse av disse hjemlene, men en gjennomgang av det rettslige grunnlaget for adopsjon er nødvendig for å sette oppgaven i riktig rettslig kontekst og sammenheng.

I kapittel 4 vil jeg på bakgrunn av EMDs praksis gjøre rede for føringene som legges for norsk adopsjonspraksis. Som nevnt vil føringene systematiseres etter krav til begrunnelse, beslutningsgrunnlag og vektlegging av gjenforeningsmålet.

Oppgaven avsluttes i kapittel 5 med en vurdering av EMDs føringer. Føringer vil for det første vurderes i lys av de sentrale barnevernrettslige prinsippene og rettighetene som ble gjennomgått i kapittel 2. For det andre vil enkelte sider av den nye barnevernsloven som trer i kraft 1. januar 2023 bli vurdert opp mot EMDs føringer.³⁶

³³ Fastslått gjennom Rt. 2000 s. 996, på s. 1007, sammenholdt med Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45. Fulgt i senere dommer.

³⁴ Bendiksen og Haugli (2021) s. 40.

³⁵ I teorien anvendes ulike definisjoner av begrepet "prinsipp", se eksempelvis Jerkø (2012) s. 3 der et prinsipp defineres som en betegnelse på alminnelige normer i rettssystemet eller Nygaard (2004) s. 260 der begrepet "prinsipp" defineres som en generell rettstanke som har struktur som en rettsregel eller en retningslinje.

³⁶ Lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern (barnevernsloven).

2 Sentrale barnevernrettslige prinsipper og rettigheter

2.1 Prinsippet om barnets beste

Grunnloven § 104 annet ledd slår fast at "Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn". Bestemmelsen er utformet på bakgrunn av Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1.³⁷ Barnekomiteen har lagt til grunn at barnets beste utgjør ett av konvensjonens fire generelle prinsipper.³⁸ Dette innebærer at prinsippet er relevant ved tolkningen av de øvrige artiklene i Barnekonvensjonen.³⁹

Prinsippet om barnets beste er både nasjonalt og internasjonalt anerkjent som et grunnleggende prinsipp i en rekke lovbestemmelser, konvensjoner og erklæringer.⁴⁰

Prinsippet følger ikke direkte av EMK, men det er – som påpekt av EMD – bred enighet i folkeretten om at barnets beste er av overordnet betydning ("paramount importance").⁴¹

I barnevernloven kommer prinsippet til uttrykk gjennom blant annet § 4-1 som slår fast at det skal legges "avgjørende vekt" på barnets beste ved bruk av barneverntiltak. Ved adopsjon er barnets beste i tillegg fremhevet som et selvstendig vilkår, se bvl. § 4-20 bokstav b. Sett i lys av bvl. § 4-1 er vilkåret strengt tatt overflødig, men det bidrar til å synliggjøre viktigheten av en grundig vurdering av barnets beste ved inngripende tiltak som adopsjon.

Prinsippet har ingen allmenngyldig og universell definisjon.⁴² Dette er en naturlig følge av prinsippets universelle rekkevidde. Prinsippet er utformet for å anvendes over tid og overfor barn i ulike kulturer, aldre og livssituasjoner for øvrig.⁴³ Barnekomiteen beskriver begrepet

³⁷ Dokument nr. 16 (2011-2012) s. 193.

³⁸ Generell kommentar nr. 14 avsnitt 1.

³⁹ Smith (2020) s. 21.

⁴⁰ Se lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) § 48 (heretter barneloven), Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) § 4-1, Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven) § 4 og Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1, art. 9 nr. 1 og nr. 3, art. 18 nr. 1 og art. 21.

⁴¹ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 204.

⁴² Bendiksen og Haugli (2021) s. 26.

⁴³ Generell kommentar nr. 14 avsnitt 48.

som fleksibelt og tilpasningsdyktig ("flexible and adaptable") og uttaler at innholdet bør justeres og defineres på individuell basis ("adjusted and defined on an individual basis").⁴⁴

Begrepet "grunnleggende hensyn" innebærer, som uttalt av Barnekomiteen, at barnets beste ikke kan vektlegges på lik linje med øvrige hensyn.⁴⁵ Barnets interesser skal tillegges en særlig tyngde og er av høy prioritet i avveining mot andre interesser.⁴⁶ Det er barnas spesielle situasjon som rettferdiggjør at deres interesser vektlegges på bekostning av øvrige forhold. Faktorer som avhengighet, modenhet og svak juridisk status gjør at barn befinner seg i en sårbar situasjon med begrensede muligheter til å føre en sterk sak for egne interesser.⁴⁷ Barn er derfor avhengig av at deres interesser fremheves som et overordnet hensyn for at deres interesser vektlegges med tilstrekkelig tyngde.

Den konkrete vekten av barnets beste vil variere ut fra hvor sterkt barnet berøres og hvor alvorlig avgjørelsen er for barnet.⁴⁸ Et adopsjonsvedtak utgjør et irreversibelt og dyptgående inngrep i familielivet. I adopsjonssaker skal derfor hensynet til barnets beste ikke bare være et grunnleggende hensyn, men det skal være "det overordnede hensyn", jf. Barnekonvensjonen art. 21.⁴⁹ Ifølge barnekomiteen innebærer dette at barnets beste er bestemmende for sakens utfall.⁵⁰ Gjennom høyesterettspraksis kommer dette blant annet til uttrykk ved at et adopsjonsvedtak krever "særlig tungtveiende grunner" som tilsier at adopsjon er til barnets beste.⁵¹ Som uttalt i HR-2018-1720-A i avsnitt 62 så er barnets beste "det viktigste og mest tungtveiende hensynet ved avgjørelsen av adopsjonsspørsmålet".

2.2 Barnets rett til omsorg og beskyttelse

Barn har en iboende og grunnleggende rett til omsorg og beskyttelse. Rettigheten er absolutt.⁵² Rettighetens innhold varierer med barnets alder, sårbarhet og livssituasjon for

⁴⁴ Op.cit. avsnitt 32.

⁴⁵ Op.cit avsnitt 37.

⁴⁶ Op.cit. avsnitt 39.

⁴⁷ Op.cit. avsnitt 37.

⁴⁸ Dokument nr. 16 (2011-2012) s. 192.

⁴⁹ Videre uttalt av EMD i mangfoldig praksis, se eksempelvis i *Strand Lobben* [GC] avsnitt 204 og 220.

⁵⁰ Generell kommentar nr. 14 avsnitt 38.

⁵¹ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 209 og HR-2020-661-S avsnitt 89.

⁵² Bendiksen og Haugli (2021) s. 48. Se også Barnekonvensjonen art. 20 nr. 2 og bvl. § 1-1.

øvrige. I sin kjerne oppstiller rettigheten krav til ivaretagelse av barnets fysiske og psykiske behov, beskyttelse av barnet og å gi barnet grunnlag og støtte til utvikling.⁵³

Barns rett til omsorg og beskyttelse kommer til uttrykk gjennom både nasjonal lovgivning og internasjonale konvensjoner og erklæringer.⁵⁴ I eksempelvis Barnekonvensjonen art. 3 nr. 2 sikres barn den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets utvikling ("such protection and care as is necessary for his or her well-being").⁵⁵ Videre kommer barns rett til omsorg til uttrykk i Barnekonvensjonens fortale, hvor det slås fast at barn har rett til særlig omsorg og hjelp ("childhood is entitled to special care and assistance"), og at barn har behov for spesielle sikkerhetsgarantier og særlig omsorg ("needs special safeguards and care").

Retten til omsorg og beskyttelse følger ikke direkte av verken EMK eller Grunnloven.

Rettigheten utgjør imidlertid en nødvendig forutsetning for å respektere barns rett til liv etter Grunnloven § 93 og EMK art. 2. Barns rett til liv hadde hatt liten, om så ingen, verdi uten en tilhørende rett til omsorg og beskyttelse. Dette er en naturlig følge av at barn lever i et sårbart avhengighetsforhold til voksne.

På nasjonalt nivå kan barns rett til omsorg leses ut av både barneloven og barnevernloven. I barneloven § 30 slås det fast at barn har krav på "omsorg og omsorg" av de med foreldreansvaret, jf. første ledd første punktum.⁵⁶ Særlig sentral er barnevernloven § 1-1 som slår fast at loven skal sikre at barn "får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse".⁵⁷ Bestemmelsen er utformet som en pliktbestemmelse der barnet er rettighetssubjektet. Paragraf 1-1 gi dermed barn en *rett* til omsorg og beskyttelse. Dette innebærer at barn eksempelvis kan ha en rett til adopsjon dersom det foreligger forhold på deres hånd som tilsier det, og dette understøttes av hensynet til barnets beste.⁵⁸

⁵³ Kan utledes av barnelova § 30 som regulerer innholdet i foreldreansvaret.

⁵⁴ Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 24 og Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 10 nr. 3.

⁵⁵ Kommer videre til uttrykk i Barnekonvensjonen art. 3 nr. 2., art. 7. nr. 1, art. 14 nr. 2, art. 18 nr. 1, art. 24, art. 26 og art. 27.

⁵⁶ Se lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) § 48.

⁵⁷ Videre følger barns rett til omsorg forutsetningsvis av bvl. §§ 4-4 og 4-12, samt barnelova § 30.

⁵⁸ Sentral i denne forbindelse er også bvl. § 1-5 som gir barn en rett til nødvendige barneverntiltak.

2.3 Barnets og foreldrenes rett til respekt for sitt familielivet

Den europeiske menneskerettskonvensjonen art. 8 nr. 1 gir enhver rett til respekt for sitt familieliv ("right to respect for his [...] family life"). Rettigheten kommer omtrent tilsvarende til uttrykk gjennom Barnekonvensjonen art. 20 og Grunnloven § 102 første ledd.⁵⁹

Rettigheten har et vidt anvendelsesområde. Det er likevel klart at bestemmelsen i sin kjerne beskytter foreldre og barns gjensidige glede i å være sammen.⁶⁰

Retten til respekt for familielivet er ikke en absolutt rettighet. EMK art. 8 nr. 2 åpner for inngrep som har hjemmel, ivaretar et legitimt formål og er forholdsmessig.⁶¹ Det nærmere innholdet i inngrepsadgangen er tema i punkt 3.3.

Ved inngrep som medfører at foreldre og barn skilles fra hverandre, pålegges myndighetene en positiv plikt til å legge forholdene til rette for gjenforening – det såkalte gjenforeningsmålet.⁶² Gjenforeningsmålet utgjør et iboende element ("inherent considerations") i retten til respekt for familielivet etter EMK art. 8.⁶³ Dette innebærer at "everything must be done to preserve personal relations and, if and when appropriate, to 'rebuild' the family".⁶⁴ Denne positive plikten påhviler myndighetene med økende styrke ("progressively increasing force") fra omsorgsovertakelsens start.⁶⁵

Gjenforeningsmålet kan imidlertid ikke etterleves til enhver pris. I saker der myndighetene har overtatt omsorgen for et barn, vil foreldrenes interesse i gjenforening som regel være i konflikt med barnets interesser, herunder barnets rett til omsorg. I slike saker, der barnets omsorgsbehov ikke tilfredsstilles av foreldrene, må inngrep gjøres i familielivet. Dette er en konsekvens av at retten til familieliv, i motsetning til barns rett til omsorg, ikke er absolutt.

⁵⁹ Kommer videre til uttrykk gjennom Barnekonvensjonen art. 7, art. 8, art. 9 nr. 1 og nr. 3 og art. 16.

⁶⁰ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 202. Kommer videre til uttrykk i Bendiksen og Haugli (2021) s. 51.

⁶¹ Videre kan det gjøres inngrep i familielivet etter Barnekonvensjonen art. 7 dersom det er nødvendig ("as far as possible") og etter art. 9 dersom dette er til barnets beste ("seperation is necessary for the best interest of the child").

⁶² *Johansen* [J] avsnitt 78.

⁶³ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 205.

⁶⁴ Op.cit. avsnitt 207.

⁶⁵ Op.cit. avsnitt 208.

Spørsmålet er i hvilken grad inngrep i familielivet kan gjøres tolereres at det utgjør en krenkelse av EMK art. 8. Dette spørsmålet beror på en balansert avveining av de kryssende interesser, der hensynet til barnets beste er av overordnet betydning.⁶⁶ Ved en adopsjon vil forholdene på barnets hånd være så tungtveiende at de rettfærdiggjør et fullstendig brudd på gjenforeningsmålet. Familieband vil imidlertid ha selvstendig betydning også der gjenforening ikke er målet. EMDs praksis viser at besøkskontakt etter adopsjon (såkalt åpen adopsjon) kan utgjøre et lempende moment i vurderingen av om familielivet er krenket.⁶⁷

2.4 Barnets rett til deltakelse

Retten til deltakelse er en grunnleggende rettighet for barn. Grunnloven § 104 første ledd slår fast at barn "har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling". Grunnloven suppleres av Barnekonvensjonen art. 12, som gir barn en mer omfattende rett til deltakelse. Mens deltakelsesretten etter Grunnloven er begrenset til saker som gjelder barn direkte ("dem selv"), gir Barnekonvensjonen barn rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i *alle saker* som berører dem ("in all matters affecting the child").

Retten til deltakelse omfatter ikke bare en rett til å bli hørt. Rettigheten innebærer at ethvert barn, på bakgrunn av tilstrekkelig og tilpasset informasjon, skal gis mulighet til å fritt uttrykke sine synspunkter i alle saker som berører barnet.⁶⁸ Barnets synspunkter skal behørig vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.⁶⁹

I likhet med prinsippet om barnets beste utgjør retten til deltakelse et av Barnekonvensjonens fire grunnprinsipper.⁷⁰ Med andre ord skal barns deltakelsesrett integreres ved gjennomføringen av konvensjonens øvrige bestemmelser, samtidig som bestemmelsen utgjør en selvstendig rettighet.

⁶⁶ Op.cit. avsnitt 206.

⁶⁷ Se *Aune mot Norge* [J] 2010, nr. 52502/07 avsnitt 78 og *Pedersen* [J] avsnitt 70. Åpen adopsjon reguleres i barnevernloven § 4-20 a.

⁶⁸ Generell kommentar nr. 12 avsnitt 15.

⁶⁹ Op.cit.

⁷⁰ Op.cit. avsnitt 1.

Barns rett til deltakelse kommer til uttrykk gjennom en rekke lovbestemmelser nasjonalt.⁷¹ Særlig sentral ved adopsjon er barnevernloven § 1-6 som uttrykkelig presiserer at barn har en "rett til å medvirke", jf. første punktum.⁷² Begrepet "medvirke" er ifølge Barne- og likestillingsdepartementet ment å innebære en konkretisering av "retten til å bli hørt" etter Grunnloven og Barnekonvensjonen.⁷³ Bestemmelsen gir barn en rett til medvirkning "i alle forhold som berører barnet" etter barnevernloven. Med andre ord gis barn en bred rett til medvirkning, herunder ved adopsjon, ved valg av fosterhjem, samvær og så videre.⁷⁴

Barns rett til medvirkning henger tett sammen med hensynet til barnets beste. Etter Barnekomiteens syn kan man ikke vurdere om en adopsjon er "barnets beste" uten å ta barnets egne synspunkter med i vurderingen.⁷⁵ Videre bidrar barns deltakelse til å sikre et resultat som er mer riktig for barnet. Det er barnet som best vet hvordan han eller hun har det, og det er følgelig barnet som utgjør den viktigste kilden til innsikt når det gjelder hva som er til barnets beste.⁷⁶

⁷¹ Se barnelova § 31 og forvaltningsloven § 17 første ledd.

⁷² Bestemmelsen ble tilføyd barnevernloven gjennom endringslov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).

⁷³ Se Prop.169 L (2016-2017) s. 43.

⁷⁴ Op.cit. s. 44

⁷⁵ Generell kommentar nr. 12 avsnitt 56 og 74.

⁷⁶ Liknende uttalt av Barne- og familiedepartementet i Prop.169 L (2016-2017) s. 43.

3 Rettslig regulering av adopsjon som barnevernstiltak

3.1 Innledning

Gjennom kapittel 3 vil det gjøres rede for innholdet i barnevernloven § 4-20 og EMK art. 8 nr. 2. Begge bestemmelser åpner for adopsjon, men på ulike vilkår.

EMK art. 8 nr. 2 regulerer adgangen til å gjøre inngrep i familielivet. Bestemmelsen er ikke adopsjonsspesifikk, men regulerer adgangen til alle former for inngrep i artikkel 8.⁷⁷ Det er kun bestemmelsens betydning ved inngrep i form av adopsjon som vil behandles her. En adopsjon vil kun være rettmessig etter EMK art. 8 nr. 2 dersom adopsjonen er i samsvar i lov ("in accordance with the law"), ivaretar visse legitime formål ("interests") og er nødvendig i et demokratisk samfunn ("necessary in a democratic society"). En nærmere redegjørelse av inngrepsvilkårene foretas i punkt 3.3.

Barnevernloven § 4-20 andre og tredje ledd er den internrettslige hjemmelen for tvangsadopsjon. Bestemmelsens andre ledd slår fast at fylkesnemnda kan gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted "når det er fattet vedtak om fratakelse av foreldreansvar". Fylkesnemnda samtykker i så fall til adopsjon i kraft av foreldreansvaret som er fratatt. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at barnets foreldre er fratatt foreldreansvaret. Et adopsjonssamtykke forutsetter videre at fire kumulative vilkår i tredje ledd bokstav a-d er oppfylt. Disse vilkårene vil nærmere behandles i punkt 3.2.

Det må først bemerkes at det ikke er noen automatikk i et adopsjonssamtykke til tross for at vilkårene i barnevernloven § 4-20 andre og tredje ledd er oppfylt. Det følger av bestemmelsens andre ledd at nemnda ikke er forpliktet til å vedta en adopsjon, jf. "kan [...] gi samtykke". I realiteten er imidlertid rommet for skjønnsmessige vurderinger svært begrenset dersom nemnda i sin vurdering allerede har funnet at adopsjon er til barnets beste etter bokstav b.⁷⁸

⁷⁷ EMK art. 8 nr. 2 regulerer også adgangen til å gjøre inngrep i enhver rett til respekt for sitt privatliv, sitt hjem og sin korrespondanse etter EMK art. 8 nr. 1.

⁷⁸ Se Bendiksen og Haugli (2021) s. 312.

3.2 Barnevernloven § 4-20 tredje ledd

3.2.1 Varig omsorgsovertakelse

Barnevernloven § 4-20 tredje ledd bokstav a oppstiller to alternative vilkår. Det kreves at det enten "regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg" eller at "barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet". Alternativene har til felles at omsorgsovertakelsen anses som varig slik at gjenforening ikke lenger er målet.

Det første alternativet om at "foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg" innebærer etter sin ordlyd en vurdering av foreldrenes omsorgsevne for det konkrete barnet. Et vidt spekter av elementer er sentrale i vurderingen av foreldrenes omsorgsevne, herunder foreldrenes materielle, psykiske, emosjonelle og sosiale egenskaper.⁷⁹ I eksempelvis HR-2020-1929-A konkluderte Høyesterett med at foreldrene ikke kunne gi sin 8 år gamle sønn forsvarlig omsorg og begrunnet dette i en rekke forhold, blant annet mangelfull samhandling under samvær, passivitet og manglende nærhet til tross for relativt omfattende samvær gjennom 8 år.⁸⁰

Den manglende omsorgsevnen må være "varig". En naturlig språklig forståelse av "varig" taler for at den manglende omsorgsevnen må være langsiktig. Hva "varig" mer konkret innebærer fremgår verken av lov eller forarbeider. I rettspraksis gis det generelle føringer fremfor eksakte holdepunkter, eksempelvis "overskuelig fremtid" og "mange år frem i tiden".⁸¹ Ettersom en adopsjon utgjør et fullstendig brudd på alle familiære bånd tilsier dette at det bør utvises varsomhet med å tolke varighetskravet innskrenkende.

Det andre alternativet omfatter de situasjoner der barnet etter en samlet vurdering av tilknytning til mennesker og miljø der det er, kan få "alvorlige problemer" ved flytting. I slike tilfeller legges det til grunn at omsorgsovertakelsen vil være varig. Sentrale momenter er tiden barnet har vært i fosterhjemmet, tilknytning til fosterforeldre og fosterhjemmet som sådan,

⁷⁹ Bendiksen og Haugli (2021) s. 302.

⁸⁰ Se HR-2020-1929-A avsnitt 51-52.

⁸¹ Se henholdsvis Rt. 2001 s. 14 A på s. 20 og Rt. 2007 s. 561 A avsnitt 41.

samt tilknytningen til biologiske foreldre.⁸² Også egenskaper ved barnet, slik som barnets sårbarhet, er en relevant faktor.⁸³

Beviskravene etter bokstav a er henholdsvis "sannsynlig" og "kan føre til". I Rt. 2015 s. 110 A avsnitt 40 uttalte Høyesterett at beviskravene etter bokstav a må ta utgangspunkt i "hvilket faktum som er mest sannsynlig". Med andre ord innebærer begge alternativer et krav om alminnelig sannsynlighetsovervekt.⁸⁴

3.2.2 Adopsjon må være til barnets beste

Bestemmelsens tredje ledd bokstav b slår fast at adopsjon må være til "barnets beste". Som redegjort for i punkt 2.1, er barnets beste et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som berører barn. At barnets beste likevel er presisert som vilkår understreker viktigheten av en grundig og eksplisitt vurdering av barnets beste ved inngripende tiltak som adopsjon.

Vilkåret om barnets beste suppleres – på bakgrunn av rettspraksis – med et krav om "særlig tungtveiende grunner".⁸⁵ Vilkåret er en tilpasning til EMDs krav om at adopsjon bare kan skje i unntakstilfeller ("in exceptional circumstances") og på grunnlag av et dominerende behov av hensyn til barnets beste ("an overriding requirement pertaining to the child's best interests").⁸⁶ Kravet til særlig tungtveiende grunner innebærer at "[de] forhold på barnets hånd som tilsier adopsjon, må være så sterke at hensynet til å opprettholde de biologiske båndene mellom barn og foreldre må vike", jf. HR-2020-661-S avsnitt 173 med videre henvisninger. Vilkåret begrunnes med at en adopsjon er et "særlig inngripende og irreversibelt inngrep".⁸⁷

⁸² Se eksempelvis HR-2020-1929-A der Høyesterett la vekt på at gutten hadde bodd i fosterhjemmet i hele sitt liv, han hadde en nær tilknytning til sin fosterfamilie, samt at han følte eierskap til gården de bodde på, jf. avsnitt 48.

⁸³ Bendiksen og Haugli (2021) s. 303.

⁸⁴ Samme i Bendiksen og Haugli (2021) s. 303.

⁸⁵ Rt. 2015 s. 110 A avsnitt 46, Rt. 2015 s. 1107A avsnitt 44, HR-2019-1272-A avsnitt 62 og HR-2020-661-S avsnitt 89.

⁸⁶ Se Prop. 133 L (2020-2021) s. 223.

⁸⁷ HR-2018-1720-A avsnitt 62.

Hva som vil være til barnets beste beror på en konkret og individuell vurdering.⁸⁸ Flere momenter er relevante i vurderingen. Til illustrasjon la Høyesterett i HR-2020-1929-A vekt på blant annet barnets tilknytning til biologiske foreldre, tilknytningen til fosterfar og fosterhjemmet, sannsynligheten for at eksisterende kontakt blir opprettholdt, særegne forhold ved barnet og barnets mening.⁸⁹

Til tross for at vurderingen er konkret og individuell, så er det rom for å legge vekt på generelle erfaringer. Eksempelvis har norske domstoler i flere avgjørelser vektlagt at adopsjon gir økt trygghet, stabilitet og tilhørighet, se eksempelvis HR-2020-1929-A avsnitt 81 med videre henvisninger. Det må imidlertid utvises varsomhet ved vektleggingen av generelle erfaringer. Dersom generelle erfaringer tillegges for mye vekt kan dette gå på bekostning av en individuell vurdering, noe som igjen kan komme på kant med proporsjonalitetsvurderingen etter EMK art. 8.⁹⁰ Dette kommer jeg nærmere tilbake til i punkt 4.4.4.

3.2.3 Adoptivsøkerne må ha vært egnede fosterforeldre for barnet

Bestemmelsens tredje ledd bokstav c oppstiller som vilkår at adoptivsøkerne "har vært fosterforeldre for barnet" og har vist seg egnet til "å oppdra barnet som sitt eget". Hvor lenge adoptivsøkerne må ha vært barnets fosterforeldre skal vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.⁹¹ Bestemmelsens ordlyd gir få konkrete holdepunkter. Det må i det minste kreves at fosterhjems plasseringen har vært av en slik varighet at oppholdet gir grunnlag for et forsvarlig vurderingsgrunnlag av fosterforeldrenes omsorgsevne for barnet. Spørsmålet er sjeldent tvilsomt i praksis. Dette har sammenheng med at en adopsjon er "siste" steg i en barnevernsprosess, slik at det gjerne har gått tilstrekkelig med tid før adopsjon vurderes.⁹²

Vilkåret om å "oppdra barnet som sitt eget" er verken presisert gjennom forarbeider eller rettspraksis. Kravet må imidlertid ses i lys av at virkningene av en adopsjon: alle juridiske

⁸⁸ HR-2020-1929-A avsnitt 81, med videre henvisning til Rt-2007-561 A avsnitt 50, HR-2018-1720-A avsnitt 65, HR-2019-1272-A avsnitt 100 og HR-2020-661-S avsnitt 191.

⁸⁹ Se dommens avsnitt 81.

⁹⁰ Uttalt av EMD i *E.H.* [committee] avsnitt 40.

⁹¹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 54.

⁹² Bendiksen og Haugli (2021) s. 310.

bånd med de biologiske foreldrene brytes slik at barnet blir fosterforeldrenes "eget". I praksis er vilkåret sjeldent tvilsomt og det legges som regel kort til grunn at vilkåret er oppfylt.⁹³

Til tross for at det ikke følger direkte av lovens ordlyd, så er det sentralt hvorvidt fosterforeldrene har utøvd omsorgen på en god måte. I barnevernsloven som trer i kraft fra 2023, er vilkåret i bokstav c videreført gjennom lovens § 5-10 første ledd bokstav b. Vilkaeret er imidlertid supplert med et krav om at omsorgen må være utøvd "på en god måte". I forarbeidene til den nye loven uttalte *Barne- og familiedepartementet* at dette er en "helt sentral del" av vurderingen.⁹⁴

3.2.4 Adopsjonslovens vilkår må være oppfylt

Bestemmelsens fjerde ledd bokstav d slår fast at vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven må være til stede.⁹⁵ Adopsjonsloven kapittel 2 oppstiller de generelle vilkår for adopsjon. For det første må adopsjon være til barnets beste, jf. adopsjonsloven § 4. Videre stilles det krav til adoptivsøkernes alder, myndighet og sivile status i adopsjonsloven §§ 5 til 8. Til slutt må barnets rett til deltakelse etter adopsjonsloven § 9 være respektert. Det er fylkesnemnda som prøver om de materielle vilkår etter adopsjonsloven er oppfylt.

Det faller utenfor denne oppgavens rammer å gå dypere inn i adopsjonslovens regler. I praksis vil imidlertid adopsjonslovens krav som regel være oppfylt dersom de øvrige vilkår i bvl. § 4-20 tredje ledd er oppfylt.⁹⁶

3.3 EMK art. 8 nr. 2

3.3.1 Krav om hjemmel i lov og legitimt formål

For at et inngrep i familielivet skal være rettmessig, så må inngrepet for det første være i samsvar med lov ("in accordance with the law"). Innholdet i legalitetskravet er todelt; det oppstilles et formelt og et materielt krav til inngrepshjemmelen. Det *formelle* hjemmelskravet innebærer at loven formelt sett må være i orden.⁹⁷ I norsk rett medfører dette at det må foreligge hjemmel i formell lov, jf. Grunnloven § 113. Det *materielle* klarhetskravet

⁹³ I eksempelvis HR-2020-1929-A la Høyesterett dette til grunn i avsnitt 45.

⁹⁴ Prop. 133 L (2020-2021) s. 224.

⁹⁵ Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven).

⁹⁶ Bendiksen og Haugli (2021) s. 311.

⁹⁷ Rt. 2014 s. 1105 A (Acta) avsnitt 30.

innebærer at loven må være så tilgjengelig og presis som forholdene tillater, jf. Rt. 2014 s. 1105 A (Acta) avsnitt 30. Ved inngripende tiltak, slik som adopsjon, medfører rettssikkerhetsbetraktninger at det oppstilles strenge krav til hjemmelens klarhet. Norge har blitt felt i EMD i flere barnevernssaker, men aldri på bakgrunn av en utilstrekkelig hjemmel.

For det andre må inngrepet ivareta et legitimt formål ("legitimate aim") for å være rettmessig. EMK art. 8 nr. 2 lister opp de relevante legitime formål. Listen er uttømmende.⁹⁸ Særlig relevant ved adopsjonssaker er hensynet til "protection of health and morals" og "for the protection of the rights and freedom of others".⁹⁹ Ettersom barnevernloven nettopp har som formål å sikre at barn får nødvendig "hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid", vil tiltak etter barnevernloven som regel ivareta et formål som er legitimt etter EMK art. 8.¹⁰⁰ Som konsekvens er kravet til et legitimt formål sjeldent tvilsomt i praksis. I EMDs praksis legges dette som regel til grunn.¹⁰¹

3.3.2 Nødvendig i et demokratisk samfunn

De norske EMD-sakene om tvangsadopsjon har alle omhandlet det tredje vilkåret i artikkel 8 nr. 2, nemlig hvorvidt adopsjonen var nødvendig i et demokratisk samfunn ("necessary in a democratic society"). Vilkåret åpner etter sin ordlyd for en forholdsmessighetsvurdering. EMD uttalte følgende om vurderingstemaet i *Strand Lobben* avsnitt 203:

"[...] the Court will consider whether, in the light of the case as a whole, the reasons adduced to justify that measure were relevant and sufficient for the purposes of paragraph 2 of Article 8. [...] The notion of necessity further implies that the interference corresponds to a pressing social need and, in particular, that it is proportionate to the legitimate aim pursued, regard being had to the fair balance which has to be struck between the relevant competing interests".

⁹⁸ Uttalt i *S.A.S. mot Frankrike* [GC] 2014, nr. 43835/11, avsnitt 113.

⁹⁹ I f.eks. *Strand Lobben* [GC] uttalte EMD i avsnitt 214 at det var utvilsomt at adopsjonen ivaretok et legitimt formål, herunder "the "protection of health or morals" and "rights and freedoms" of X".

¹⁰⁰ Se barnevernlovens formålsbestemmelse § 1-1.

¹⁰¹ I eksempelvis *E.H.* [committee] uttalte EMD i avsnitt 35 at det "cannot be called into question that those proceedings (...) pursued the legitimate aims of protecting X's "health and morals" and his "rights". Tilsvarende ble uttalt i *F.Z.* [committee] avsnitt 52.

Uttalelsen innebærer at et inngrep er nødvendig i et demokratisk samfunn dersom grunnene for inngrepet er relevante og tilstrekkelige ("relevant and sufficient").¹⁰² Praksis fra EMD viser at det sjeldent er tvilsomt hvorvidt grunnene er relevante.¹⁰³ Det tvilsomme er hvorvidt grunnene for inngrepet er tilstrekkelige ("sufficient").¹⁰⁴ Kravet om tilstrekkelig grunner åpner for en forholdsmessighetsvurdering mellom mål og middel, der det skal foretas en balansert avveining mellom de kryssende hensyn.¹⁰⁵

I adopsjonssaker utgjør hensynet til barnets beste og familiegjenforening de kryssende hensyn. EMD uttalte i *Strand Lobben* avsnitt 206 at dersom barnet og foreldrenes interesser kommer i konflikt, må myndighetene "strike a fair balance between those interests", samtidig som "particular importance should be attached to the best interests of the child which, depending on their nature and seriousness, may override those of the parents".

Vurderingstemaet er liknende formulert av Høyesterett i Rt. 2015 s. 110 avsnitt 46:

"En tvangsadopsjon berører de biologiske foreldrene sterkt. Den følelsesmessige smerten ved å få sitt barn bortadoptert er vanligvis dyptgripende. De familiemessige båndene som brytes ved tvangsadopsjon, er beskyttet av EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Også for barn representerer adopsjonen et inngripende tiltak, som etter FNs barnekonvensjon artikkel 21 derfor bare kan besluttes dersom det er til barnets beste. Foreldrenes interesser må, på den annen side, vike der avgjørende forhold på barnets hånd tilsier adopsjon, jf. Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1".¹⁰⁶

¹⁰² Utenfor barnevernrettens område har vurderingstemaet ofte blitt formulert som et spørsmål om grunnene for inngrepet var egnet, nødvendig og proporsjonalt, se eksempelvis HR-2018-104-A avsnitt 23.

¹⁰³ I eksempelvis *M.L. [J]* avsnitt 87 legger EMD til grunn tiltaket var "relevant to the question of necessity". Se også Bendiksen og Haugli (2021) s. 53 der det på bakgrunn av EMDs praksis uttales at hensynet til å beskytte barns rettigheter og friheter er et legitimt formål og oppfyller kravet til relevante grunner.

¹⁰⁴ Bendiksen og Haugli (2021) s. 53.

¹⁰⁵ Samme i HR-2020-661-A avsnitt 76.

¹⁰⁶ Sitert i flere senere avgjørelser, blant annet HR-2020-661-S avsnitt 81.

Et vedtak om adopsjon må altså besluttes etter en avveining av barnets og foreldrenes interesser. Ut fra omstendighetene i den konkrete sak, så kan barnets interesser gå på bekostning av foreldrenes interesser.

Det er imidlertid ikke et automatisk motsetningsforhold mellom foreldrene og barnets interesser. Tvert imot antas det at det i utgangspunktet vil være til et barns beste å ha kontakt med sine foreldre. I eksempelvis *Strand Lobben* uttalte EMD at "Generally, the best interests of the child dictate, on the one hand, that the child's ties with its family must be maintained".¹⁰⁷ En adopsjon vil kun være rettmessig i ekstraordinære situasjoner ("exceptional circumstances"), og kan bare rettferdiggjøres dersom det er nødvendig ut fra avgjørende forhold på barnets hånd ("could only be justified if they were motivated by an overriding requirement pertaining to the child's best interests").¹⁰⁸

EMD har oppstilt tre typesituasjoner der dette er tilfellet. For det første dersom foreldrene er særlig uegnet ("particularly unfit"). For det andre dersom mildere inngrep enn adopsjon vil skade barnets helse og utvikling ("measures [that] (...) would harm the child's health and development"). For det tredje dersom barnets familiesituasjon hos fosterforeldrene har festnet seg slik at det vil være til barnets beste å bli værende ("the interest of a child not to have his or her de facto family situation changed again").¹⁰⁹ Det oppstilles med andre ord en høy terskel for adopsjon i EMDs praksis. Denne høye terskelen må ses i sammenheng med at en adopsjon er et permanent inngrep som fullstendig bryter de rettslige bånd mellom biologiske foreldre og barn.¹¹⁰

Oppsummert åpner EMK art. 8 nr. 2 for adopsjon dersom adopsjonen har hjemmel i lov, ivaretar et legitimt formål og er forholdsmessig. Det er kun i ekstraordinære situasjoner at en adopsjon vil være forholdsmessig.

¹⁰⁷ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 207.

¹⁰⁸ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 209.

¹⁰⁹ De tre typesituasjonene er utarbeidet på bakgrunn av EMD praksis, se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 207. Senere gjentatt i flere avgjørelser, samt av Høyesterett i HR-2020-661-A avsnitt 146-147.

¹¹⁰ I *M.L.* [J] avsnitt 89 begrunnes den høye terskelen med at "it is in the very nature of adoption that no real prospects of rehabilitation or family reunification exist and that it is instead in the child's best interests that he or she be placed permanently in a new family".

4 EMDs føringer for tvangsadopsjon

4.1 Innledning

I det følgende vil jeg gjøre rede for de føringer EMDs praksis legger for nasjonale myndigheter i adopsjonssaker. Som nevnt vil føringene systematiseres etter nasjonale myndigheters beslutningsgrunnlag, deres begrunnelse og hvorvidt prosessen frem mot adopsjon har ivare tatt gjenforeningsmålet.

Gjenforeningsmålet gjennomsyrrer samtlige av EMDs føringer. I lys av dette kunne gjenforeningsmålet ha blitt behandlet løpende gjennom punktene om beslutningsgrunnlag og begrunnelse. Jeg har imidlertid valgt å skille ut gjenforeningsmålet som et eget punkt. Dette har blitt gjort både for å understreke gjenforeningsmålet selvstendige betydning i EMDs praksis, og fordi enkelte føringer mest naturlig lar seg systematisere under gjenforeningsmålet som eget punkt.

Som en følge av gjenforeningsmålet overordnede betydning, har jeg funnet det hensiktsmessig å først ta for meg EMDs føringer for gjennomføringen av gjenforeningsmålet i punkt 4.2. EMDs føringer for myndighetenes beslutningsgrunnlag er tema i punkt 4.3, mens EMDs føringer for myndighetenes begrunnelse er tema i punkt 4.4.

4.2 Gjenforeningsmålet krav til adopsjonssakene

4.2.1 Innledning

Det er særlig to av EMDs føringer som er relevante i lys av gjenforeningsmålet. For det første gjelder dette EMDs krav om at prosessen frem mot en adopsjon må gjenspeile at gjenforeningsmålet er etterlevd. Denne føringen stiller krav til hele prosessen frem mot en adopsjon og er følgelig av mer overordnet karakter enn de øvrige føringer som vil være tema i denne avhandlingen. For det andre gjelder dette EMDs føring om at omsorgsovertakelser i utgangspunktet skal anses som midlertidige tiltak.

4.2.2 Den nasjonale prosessen må gjenspeile at enhver mulighet for gjenforening er vurdert før adopsjon besluttes

Gjenforeningsmålet går som en rød tråd gjennom EMDs avgjørelser og stiller krav til *hele* prosessen frem mot en adopsjon. EMD har, i flere avgjørelser mot Norge, funnet at prosessen frem mot adopsjon ikke har ivare tatt gjenforeningsmålet i tilstrekkelig grad.

Strand Lobben-saken er illustrerende.¹¹¹ Saken gjaldt en gutt som ble akutt plassert i fosterhjem da han var tre uker gammel. Akuttplasseringen var foranlediget av at mor ville flytte ut av familiesenteret som hun og sønnen oppholdt seg på. Mor hadde under oppholdet vist at hun ikke evnet å ivareta omsorgen for gutten. Da gutten var rundt 6 måneder besluttet fylkesnemnda å vedta omsorgsovertakelse. Omtrent to år senere søkte mor tilbakeføring av sønnen. Barneverntjenesten anmodet på sin side om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Anmodning ble tatt til følge av fylkesnemnda. Vedtaket ble videre stadfestet av tingretten. Både lagmannsretten og Høyesterett nektet anken fremmet. EMD behandlet saken i storkammer.¹¹² Med ulik begrunnelse kom 13 av 17 dommere til at EMK art. 8 var krenket.

Under EMDs behandling av saken pekte domstolen på flere elementer ved den nasjonale behandlingen som ikke var i samsvar med gjenforeningsmålet. Tingretten hadde blant annet tilkjent utilfredsstillende samvær, avslått begjæring om oppdatert sakkyndig rapport, ikke vektlagt endringer i mors omsorgsevne, samt ikke foretatt en nærmere analyse av barnets sårbarhet.¹¹³ Sett i lys av disse svakhetene fant EMD at den nasjonale prosessen viste at myndighetene ikke hadde foretatt en grundig vurdering av enhver mulighet for at barnet kunne gjenforenes med sin biologiske familie ("seriously contemplate any possibility of the child's reunification with his biological family").¹¹⁴

Saken *Pedersen og andre mot Norge* er et ytterligere eksempel på at EMD har funnet at den nasjonale prosessen ikke har ivaretatt gjenforeningsmålet i tilstrekkelig grad.¹¹⁵ Saken gjaldt en gutt som kort tid etter fødsel ble plassert i fosterhjem. Omsorgsovertakelsen var særlig begrunnet med foreldrenes psykiske lidelser. Fylkesnemnda stadfestet omsorgsovertakelsen og fastsatte samvær til to timer to ganger i året.¹¹⁶ Da gutten var 4 år traff fylkesnemnda

¹¹¹ *Strand Lobben* [GC] 2019, nr. 37283/13.

¹¹² Saken ble først avgjort i kammer den 30. november 2017. EMD kom under dissens (4-3) til at det ikke forelå en krenkelse av EMK art. 8. Mor begjærte prøving i storkammer, og et panel på fem dommere henviste saken til storkammerbehandling.

¹¹³ Dette vil nærmere behandles under både punkt 4.3 og punkt 4.4.

¹¹⁴ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 220.

¹¹⁵ *Pedersen og andre mot Norge* [J] 2020, nr. 39710/15.

¹¹⁶ Vedtaket ble brakt inn til overprøving ved Romsdal tingrett som i dom 9. mars 2010 stadfestet fylkesnemndas vedtak. Saksgangen nærmere beskrevet i Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2015 s. 110 avsnitt 7 og 8.

vedtak om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Vedtaket ble realitetsbehandlet av Høyesterett i Rt. 2015 s. 110 A, som opprettholdt nemndas vedtak og tilkjente besøkskontakt to timer to ganger årlig. Foreldrene tok saken til EMD.

Under EMDs behandling av saken fant domstolen, under henvisning til de generelle uttalelsene i *Stand Lobben-saken*, at norske myndigheter hadde forsømt sin positive plikt til å ha gjenforening som sitt endelige mål. EMD pekte på at det minimale samværet verken gav grunnlag for å utvikle et følelsesmessig bånd mellom gutten og foreldrene, eller til å vurdere foreldrenes omsorgsevne.¹¹⁷ Samværsomfanget medførte dermed en betydelig risiko for at gjenforening ikke kom til å skje.

EMD pekte videre på at det forelå flere omstendigheter som tilsa at gjenforening hadde vært en reell mulighet i saken. Det hadde vært en positiv utvikling i foreldrenes omsorgsevne, og den sakkyndige for lagmannsretten hadde ikke funnet indikasjoner på manglende omsorgsevne hos foreldrene.¹¹⁸ Fremfor å forsøke å minimere denne risikoen valgte norske myndigheter å bryte alle familiære bånd ved å samtykke til adopsjon.¹¹⁹ EMD konkluderte med at det forelå brudd på EMK art. 8 og uttalte at:

"[I]n the proceedings through which the adoption of X was ultimately authorised, insufficient importance was attached to the aim that a placement in care be temporary and the family be reunited, and that insufficient regard was paid to the positive duty to take measures to facilitate family reunification as soon as reasonably feasible".¹²⁰

Avgjørelsene er to av flere eksempler på at norske myndigheter ikke har vurdert enhver mulighet for gjenforening før adopsjon vedtas. Avgjørelsene viser at EMD ser på hele den nasjonale behandlingen og vurderer hvorvidt denne ivaretar gjenforeningsmålet. Som konsekvens er det essensielt at gjenforeningsmålet etterlevs ved ethvert steg i den nasjonale prosessen.

Avgjørelsene viser videre at manglende etterlevelse av gjenforeningsmålet skaper uheldige ringvirkninger og kan ha adopsjon som ytterste konsekvens. Særlig illustrerende er *Pedersen-*

¹¹⁷ *Pedersen* [J] avsnitt 69.

¹¹⁸ Op.cit.

¹¹⁹ Se Rt. 2015 s. 110 avsnitt 70.

¹²⁰ *Pedersen* [J] avsnitt 71.

saken, der det minimale samværet ble ansett å ha ført til et svakt emosjonelt bånd mellom foreldrene og barnet, noe som igjen gav grunnlag for adopsjon. Avgjørelsen er et eksempel på at manglende etterlevelse av gjenforeningsmålet på et tidlig stadium av saken kan føre en barnevernssak over i feil spor fra start. For å ikke komme i konflikt med EMK art. 8, er det følgelig avgjørende at norske myndigheter etterlever gjenforeningsmålet under hele den nasjonale behandlingen.

Gjenforeningsmålet er normerende for hele EMDs vurdering og dermed også for de øvrige føringer som kan leses ut av EMDs avgjørelser. Den mer generelle føringen som er fremstilt her, danner et bakteppe for de mer konkrete føringene som skal behandles i det følgende.

4.2.3 Omsorgsovertakelser er i utgangspunktet midlertidige vedtak

Som gjort rede for i forrige punkt skal alle barnevernstiltak gjennomføres med et mål om gjenforening. Som en naturlig følge av dette skal en omsorgsovertakelse i utgangspunktet anses som et midlertidig tiltak. I det følgende vil jeg drøfte en side av dette, nemlig adgangen til å legge til grunn at en omsorgsovertakelse likevel er langvarig.

Ved behandlingen av flere norske saker har EMD stilt seg kritisk til at norske myndigheter uten en nærmere vurdering har lagt til grunn at en omsorgsovertakelse er langvarig. Som konsekvens har mengden samvær også blitt svært begrenset, noe EMD har kritisert.

Strand Lobben-saken tjener som eksempel. Under den nasjonale behandlingen av saken hadde lagmannsretten, som siste instans for spørsmålet om samvær, lagt til grunn at omsorgsovertakelsen var langvarig.¹²¹ Som konsekvens ble det besluttet at mor og sønn skulle ha to timer samvær fire ganger i året. Lagmannsretten uttalte at formålet med samværene var "å opprettholde kontakt mellom mor og sønn slik at han kjenner sine røtter" og ikke "relasjonsbygging med sikte på en fremtidig tilbakeføring av barnet til biologisk mor".¹²²

Under EMDs behandling av saken fremhevet domstolen utgangspunktet om at enhver omsorgsovertakelse skal anses som et midlertidig tiltak, samt at gjenforening skal være det endelige målet. EMD uttalte i avsnitt 208 at "a care order should be regarded as a temporary measure, to be discontinued as soon as circumstances permit, and that any measures

¹²¹ Se LB-2009-147504.

¹²² Op.cit.

implementing temporary care should be consistent with the ultimate aim of reuniting the natural parents and the child".¹²³ Etter EMDs syn viste imidlertid lagmannsrettens avgjørelse at dette utgangspunktet ikke var etterlevd. I lys av dette, samt øvrige omstendigheter ved saken, konkluderte EMD med at det forelå brudd på art. 8.¹²⁴

I *Pedersen* var omsorgsovertakelsen i hovedsak begrunnet med at foreldrene på tidspunktet for omsorgsovertakelsen hadde problemer med sin mentale helse.¹²⁵ Uten å ta hensyn til at foreldrenes mentale helse kunne forbedres, la norske myndigheter til grunn at fosterhjems plasseringen av gutten var langvarig.¹²⁶ Samværet ble følgelig satt til kun to timer, to ganger i året. Under EMDs behandling av saken fant domstolen med at det forelå en krenkelse av artikkel 8.¹²⁷ Et sentralt moment i begrunnelsen var at "insufficient importance was attached to the aim that a placement in care be temporary".¹²⁸ EMD uttalte videre i avsnitt 68 at:

"[T]he conclusion that placement must be considered to be long-term should only have been drawn after *careful consideration* and also taking account of *the authorities' positive duty to take measures to facilitate family reunion*. However, in this case the decision to impose a very strict visiting regime cemented the situation at the very outset, making it highly probably that the child would become attached to the foster parents and alienated from the natural parents, thus precluding any realistic possibility of eventual reunification. Indeed, this is precisely what happened in the present case" (egen kursivering).

EMDs uttalelse innebærer at det må utvises stor forsiktighet med å legge til grunn at en omsorgsovertakelse er langvarig. En slik avgjørelse kan kun besluttes etter en grundig vurdering ("careful consideration") der det er tatt hensyn til myndighetenes positive gjenforeningsplikt ("the authorities' positive duty to take measures to facilitate family

¹²³ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 208.

¹²⁴ Konklusjonen følger av dommens avsnitt 225 og 226.

¹²⁵ Se *Pedersen* [J] avsnitt 9 og avsnitt 67. Saksforholdet er nærmere beskrevet i avhandlingens punkt 4.2.2.

¹²⁶ Op.cit. avsnitt 67.

¹²⁷ Op.cit avsnitt 72.

¹²⁸ Op.cit. avsnitt 71.

reunion").¹²⁹ Dette synspunktet kan begrunnes i forholdsmessighetsbetraktninger. En omsorgsovertakelse utgjør et inngrep i barn og foreldres familieliv og kan kun rettferdiggjøres dersom inngrepet er besluttet på bakgrunn av en grundig vurdering. Dersom myndighetene beslutter at en omsorgsovertakelse er langvarig, uten at det er foretatt en grundig og balansert vurdering, medfører dette en risiko for at gjenforeningsmålet oppgis i saker hvor det ikke er nødvendig eller i samsvar med barnet og foreldrenes rettigheter.

Avgjørelsene illustrerer videre hvordan en beslutning om langvarig omsorgsovertakelse er normerende for den senere nasjonale behandlingen. Dette har særlig betydning for mengden samvær som tilkjennes. Dersom det besluttes at en omsorgsovertakelse er langvarig, vil dette som regel resultere i svært begrenset samvær. EMD har uttalt at samvær der uker – eller til og med måneder – har gått mellom møtene, ikke kan anses å være i samsvar med gjenforeningsmålet.¹³⁰ Svært begrenset samvær, slik som i de nevnte saker, gir ikke grunnlag for et meningsfylt forhold mellom foreldre og barn.

Oppsummert kan en beslutning om langvarig omsorgsovertakelse ha negative konsekvenser for den senere nasjonale behandlingen. En langvarig omsorgsovertakelse legger forholdene til rette for en distansert relasjon mellom barn og foreldre og vanskeliggjør følgelig en gjenforening. Dette kan ha adopsjon som ytterste konsekvens. Det er derfor avgjørende at langvarige omsorgsovertakelser kun besluttes etter en grundig vurdering, der det er tatt hensyn til myndighetenes positive gjenforeningsplikt.

4.3 EMDs krav til nasjonale myndigheters beslutningsgrunnlag

4.3.1 Innledning

EMD har i flere saker understreket viktigheten av et tilstrekkelig bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag.¹³¹ Om kravene til beslutningsgrunnlag er oppfylt, beror på en konkret

¹²⁹ Likeledes i *M.L. [J]* avsnitt 93.

¹³⁰ *M.L. mot Norge [J]* 2020, nr. 64639/16 avsnitt 99.

¹³¹ Eksplisitt uttalt i *A.S. mot Norge [J]* 2019, nr. 60371/15 avsnitt 66. Saken gjaldt ikke adopsjon, men samværsnektelse. Uttalelsen gjelder imidlertid generelt for dyptgående inngrep i EMK art. 8. Mer indirekte i *Strand Lobben [GC]* avsnitt 220 og 225.

vurdering. Som regel er det ikke enkeltstående forhold som er avgjørende, men en samlet vurdering av myndighetenes beslutningsgrunnlag.¹³²

Kravene til beslutningsgrunnlaget skjerpes proporsjonalt med hvor inngripende tiltak som vurderes.¹³³ Som en følge av en adopsjons svært inngripende karakter oppstilles det strenge krav til beslutningsgrunnlaget.

EMDs krav til myndighetenes beslutningsgrunnlag har flere sider. EMD har for det første fremhevet betydningen av oppdaterte sakkyndige vurderinger. Dette vil være tema i punkt 4.3.2. Videre legger EMDs praksis begrensninger for adgangen til å basere foreldres omsorgsevne på svært begrenset eller utilfredsstillende samvær. Dette vil nærmere behandles i punkt 4.3.3. For det tredje vil EMDs føringer for adgangen til å vektlegge foreldrenes bruk av rettsmidler som argument for adopsjon behandles i punkt 4.3.4.

Som nevnt er det en flytende overgang mellom flere av EMDs føringer. Føringen i punkt 4.3.3 har en nær sammenheng med føringene som ble gjennomgått i punkt 4.2 om gjenforeningsmålet. Av denne grunn kan det argumenteres for at føringen kunne ha blitt systematisert under punkt 4.2. Føringen har imidlertid en klar side til EMDs krav til beslutningsgrunnlag og vil dermed behandles her.

4.3.2 Krav til oppdaterte sakkyndige vurderinger

I utgangspunktet er det opp til nasjonale domstoler å vurdere behovet for oppnevning av sakkyndige.¹³⁴ I lys av dette oppstilles det ingen absolutt plikt til å oppnevne sakkyndige i EMDs praksis.¹³⁵ I flere norske avgjørelser har imidlertid manglende oppnevning av sakkyndige vært et sentralt element i EMDs konklusjon om krenkelse EMK art. 8.¹³⁶ Enkelte av disse avgjørelsene vil det gjøres nærmere rede for i det følgende.

¹³² Se eksempelvis *Strand Lobben* [GC] avsnitt 225 der EMD peker på en rekke momenter som til sammen er avgjørende for at beslutningsgrunnlaget ikke var tilstrekkelig.

¹³³ Se *A.S.* [J] avsnitt 66 og *NIM* (2020) punkt 7.1

¹³⁴ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 223.

¹³⁵ *Op.cit.* avsnitt 213.

¹³⁶ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 223-225, *F.Z.* [committee] avsnitt 55-57 og *E.H.* [committee] avsnitt 39-40.

Under den nasjonale behandlingen av *Strand Lobben-saken* ga tingretten – som siste instans – dom om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon i februar 2012.¹³⁷ Det var tidligere – under tingrettens behandling av spørsmålet om samvær - oppnevnt to sakkyndige i saken. Disse ble engasjert høsten 2009 og leverte sine rapporter i februar og mars i 2010.¹³⁸ De sakkyndige rapportene var dermed to år gamle da tingretten behandlet spørsmålet om adopsjon.

Klageren, barnets mor, hadde ved anke til lagmannsretten anført positive endringer i sin omsorgsevne og begjært om oppdatert sakkyndig vurdering. Borgarting lagmannsrett avviste begjæringen under henvisning til at det ikke forelå omstendigheter som tilsa at mors omsorgsevne var endret.¹³⁹ Dette til tross for at mor etter utarbeidelsen av de sakkyndige rapportene hadde giftet seg og fått et nytt barn. Mor anket lagmannsrettens beslutning til Høyesterett, men anken ble avvist.¹⁴⁰ Mor tok saken til EMD.

Under EMDs behandling av saken stilte domstolen seg kritisk til at nasjonale myndigheter hadde avslått begjæring om oppdatert sakkyndig vurdering. Domstolen anså det som "significant that there were no updated expert reports since those that had been ordered during the previous proceedings between 2009 and 2010 relating to the taking into public care".¹⁴¹ Etter EMDs syn hadde mangelen på en oppdatert sakkyndig rapport medført at vurderingen av morens nye livssituasjon og hennes omsorgsevne var "substantially limited".¹⁴² Dette var ett av flere momenter som var avgjørende for at EMD kom til at det forelå krenkelse av EMK art. 8.

I saken *E.H. mot Norge* stammet den eneste sakkyndige rapporten i saken fra da barnet var under ett år.¹⁴³ I rapporten ble det fremhevet at klageren, barnets far, hadde svake kognitive ferdigheter og liten evne til å samhandle med barnet.¹⁴⁴ Den sakkyndige hadde imidlertid verken konkludert med at samvær var skadelig eller at klageren permanent ville være ute av

¹³⁷ Se tingrettens avgjørelser TNNNN-2011-207059.

¹³⁸ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 222.

¹³⁹ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 118. Borgarting lagmannsrett nektet anken fremmet ved beslutning 22. august 2012 i sak nr. 12-071046ASD-BORG/02.

¹⁴⁰ HR-2012-1956-U.

¹⁴¹ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 222.

¹⁴² Op.cit. avsnitt 223.

¹⁴³ *E.H. mot Norge* [committee] 2021, nr. 39717/19.

¹⁴⁴ Op.cit avsnitt 14.

stand til utvikle sine ferdigheter i fremtiden.¹⁴⁵ På tidspunktet for tingrettens adopsjonsavgjørelse var barnet tre år og hadde vist forbedring sammenlignet med den sakkyndiges opprinnelige bekymringer.¹⁴⁶ Tingretten fant det likevel unødvendig med en oppdatert sakkyndig rapport, blant annet under henvisning til at generell forskning tilsa at adopsjon var til barnets beste.¹⁴⁷ Barnets far anket til både lagmannsretten og Høyesterett, men ankene ble nektet fremmet.¹⁴⁸ Barnets far brakte så saken inn for EMD.

EMD fant at den over to år gamle rapporten som tingretten hadde vektlagt, ikke ga grunnlag for å trekke konklusjoner angående fremtidig kontakt mellom far og barn. I avsnitt 39 uttalte EMD at "At the time of the impugned proceedings, X was three years old and had showed improvement in his development compared to the initial concerns [...]. Also for that reason there would appear to be limitations with regard to the domestic authorities' concrete factual basis for drawing conclusions in respect of future contact between the applicant and X". I lys av dette, samt øvrige faktorer ved tingrettens behandling, konkluderte EMD i avsnitt 43 med at det forelå en krenkelse av EMK art. 8.

De nevnte dommene er to av flere eksempler på at manglende eller utdaterte sakkyndige rapporter har ført til at EMD har funnet at myndighetenes beslutningsgrunnlaget var utilstrekkelig.¹⁴⁹ Den nevnte praksis tilsier at nasjonale myndigheter må utvise forsiktighet med å avslå en begjæring om oppnevning av sakkyndig. Dette gjelder særlig dersom det anføres bedring i foreldrenes omsorgsevne eller dersom det har gått tid siden forrige sakkyndige vurdering.

Hvor lang tid som må ha gått siden forrige sakkyndige vurdering er dommene imidlertid tause om. Til tross for at det i begge dommene hadde gått rundt to år fra forrige vurdering, så taler barns raske utvikling for at det ikke kan oppstilles som et krav at flere år må ha gått før en sakkyndig vurdering er utdatert. Det kan eksempelvis tenkes at selv en 6 måneder gammel vurdering kan være utdatert dersom forholdene ved og rundt barnet tilsier det, herunder dersom det har skjedd omfattende endringer i foreldrenes omsorgsevne eller barnets

¹⁴⁵ Op.cit avsnitt 39.

¹⁴⁶ Op.cit. avsnitt 39, jf. avsnitt 13-14.

¹⁴⁷ Op.cit. avsnitt 20. Henvises videre til TBERG-2018-17874.

¹⁴⁸ LG-2018-147643 og HR-2019-139-U.

¹⁴⁹ Se også *F.Z.* [committee] avsnitt 55-57.

omsorgsbehov. Motsetningsvis er det heller ikke gitt at en to år gammel sakkyndig vurdering er utdatert, eksempelvis dersom det er tilstrekkelig dokumentert at endringer i omsorgsevne ikke har skjedd.

4.3.3 Det er ikke adgang til å trekke konklusjoner angående foreldrenes omsorgsevne basert på begrenset eller utilfredsstillende samvær

Nasjonale myndigheter har som nevnt en positiv plikt til å legge forholdene til rette for gjenforening. I *Strand Lobben* uttalte EMD, som et generelt prinsipp, at dersom "the authorities are responsible for a situation of family breakdown because they have failed in their above-mentioned obligation [den positive gjenforeningsplikten], they may not base a decision to authorise adoption on the grounds of the absence of bonds between the parents and the child".¹⁵⁰ Uttalelsen innebærer at en adopsjon ikke kan besluttes basert på forhold som skyldes myndighetenes manglende etterlevelse av den positive gjenforeningsplikten. Dette har særlig praktisk betydning ved samværsfastsettelsen: dersom nasjonale myndigheter ikke har etterlevd gjenforeningsmålet ved å tilkjenne svært begrenset eller utilfredsstillende samvær, så kan ikke en adopsjon baseres på disse samværs erfaringene.

Gjennom EMDs praksis oppstilles det både kvalitative og kvantitative krav til gjennomføringen av samvær. Med kvantitet siktes det til samværets omfang, altså mengden samvær som tilkjennes. Med kvalitet siktes det til samværets karakter og egnethet, mer konkret hvorvidt nasjonale myndigheter har sørget for at samværet er tilstrekkelig tilpasset barnet og foreldrenes situasjon, og er egnet som grunnlag for et meningsfylt forhold.

Saken *F.Z. mot Norge* illustrerer det kvantitative kravet til samvær.¹⁵¹ Klageren, barnets far, hadde fått tilkjent 2 timer samvær 4 ganger årlig med sin sønn, eventuelt 2 timer 2 ganger årlig dersom samværet ble gjennomført med både far og mor tilstede.¹⁵² Det begrensede samværet ble begrunnet med at sønnen verken hadde bodd med sine foreldre eller utviklet et forhold til de.¹⁵³ Videre ble det lagt vekt på at fosterhjems plasseringen sannsynligvis var langsiktig og at det av hensyn til barnets tilknytningen til fosterfamilien ikke var

¹⁵⁰ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 208.

¹⁵¹ *F.Z. mot Norge* [committee] 2021, nr. 64789/17.

¹⁵² Se *F.Z.* [committee] avsnitt 23.

¹⁵³ *Op.cit.*

hensiktsmessig å tilkjenne for omfattende samvær.¹⁵⁴ Foreldrene anket saken til lagmannsretten, som avslo anken. Foreldrene anket ikke videre til Høyesterett.

Etter 4 år med svært begrenset samvær begjærte barneverntjenesten fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Fylkesnemnda tok barnevernets begjæring til følge. Avgjørelsen ble videre opprettholdt av tingretten.¹⁵⁵ Et sentralt moment i tingrettens avgjørelse var det svake emosjonelle båndet mellom far og sønn.¹⁵⁶ Foreldrene anket forgesves til lagmannsretten og Høyesterett.¹⁵⁷ I 2017 tok far saken til EMD.

Under EMDs behandling av saken stilte domstolen seg kritisk til norske myndigheters vektlegging av manglende emosjonelle bånd som argument for adopsjon. EMD uttalte at "the above sparse contact that had taken place between the first applicant and the children since they had been placed in public care, entailed that there was limited experience from which any clear conclusions could be drawn in respect of the applicant's caring skills in the course of the proceedings complained of".¹⁵⁸ Med andre ord gav det minimale samværet begrenset grunnlag for å trekke sikre konklusjoner angående farens omsorgsevne. EMD konkluderte med at den nasjonale behandlingen utgjorde en krenkelse av art. 8.¹⁵⁹

I tillegg til begrenset samvær, er det heller ikke adgang til å basere en adopsjon på kvalitativt utilfredsstillende samvær. I *Strand Lobben* stilte EMDs flertall seg kritiske til at det ble trukket konklusjoner angående mors omsorgsevne på bakgrunn av samvær som ikke hadde vært «particularly conducive to letting the first applicant freely bond with X», herunder med tanke på hvor samværet tok sted og hvem som var til stede.¹⁶⁰ Videre pekte EMD på at til tross for at samværene som regel ikke hadde fungert bra, var det gjort lite for å prøve

¹⁵⁴ F.Z. [committee] avsnitt 23.

¹⁵⁵ Op.cit. avsnitt 33. Henvises videre til Nedre Telemark tingretts avgjørelser den 15. februar 2017 i sak nr. 16-150281TVI-NETE og 16-153644TVI-NETE.

¹⁵⁶ Se F.Z. [committee] avsnitt 37.

¹⁵⁷ Op.cit. avsnitt 39-40. Henvises videre til Agder lagmannsretts beslutning 7. april 2017 i sak nr. 17-050070ASD-ALAG og HR-2017-1119-U.

¹⁵⁸ F.Z. [J] avsnitt 57.

¹⁵⁹ Op.cit. avsnitt 58.

¹⁶⁰ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 221.

alternative ordninger for å sikre kontakt mellom mor og sønn. På denne bakgrunn fant EMD at samværet ikke ga grunnlag for å trekke klare konklusjoner angående mors omsorgsevne.¹⁶¹

Avgjørelsene illustrerer og er eksempler på at det ikke er adgang til å trekke konklusjoner angående foreldrenes omsorgsevne på bakgrunn av kvalitativt eller kvantitativt utilstrekkelig samvær som skyldes myndighetenes manglende etterlevelse av gjenforeningsmålet. I slike tilfeller har ikke foreldre og barn blitt gitt reell mulighet til å utvikle et meningsfylt forhold. Det vil da være uforholdsmessig og i strid med myndighetenes positive gjenforeningsplikt å basere foreldrenes omsorgsevne på dette svake erfaringsmessige grunnlaget. Sett i lys av gjenforeningsmålet og retten til familieliv for øvrig, så burde en slik avgjørelse kun baseres på en informert og veloverveid vurdering. Riktignok kan manglende tilknytning mellom foreldre og barn være et relevant moment for adopsjon, men dette forutsetter at den manglende tilknytningen ikke skyldes myndighetenes mislighold av sin positive plikt til å legge forholdene til rette for gjenforening.

4.3.4 Foreldrenes bruk av rettsmidler kan ikke uten videre anvendes som argument for adopsjon

Norske domstoler har i flere saker vektlagt foreldres gjentatte bruk av rettsmidler som et argument for adopsjon. EMD har i sin behandling av norske saker stilt seg kritisk til en slik tilnærming og understreket at foreldrenes utøvelse av rettsmidler inngår som en integrert del av retten til respekt for familielivet etter EMK art. 8.

I saken *M.L. mot Norge* hadde barnevernet fremmet sak om omsorgsovertakelse av et spedbarn.¹⁶² Fylkesnemnda tok begjæringen til følge og besluttet samvær to timer fire ganger i året. Mor anket til tingretten, som opprettholdt nemndas vedtak, men avgrenset samværet ytterligere til én time fire ganger i året.¹⁶³

Fire år senere fremmet barneverntjenesten sak om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Fylkesnemnda gav barnevernet medhold. Nemnda la blant annet vekt på at barnets mor hadde uttalt at hun var forberedt på å ty til gjentatte rettslige prosesser for å få datteren tilbakeført til

¹⁶¹ Op.cit.

¹⁶² Se *M.L. mot Norge* [J] 2020, nr. 64639/19. EMD har også avsagt en annen dom i en sak fra en klager med samme initialer, se *M.L. mot Norge* [J], 2017, nr. 43701/14.

¹⁶³ Anket forgjeves videre til lagmannsretten og Høyesterett.

henne.¹⁶⁴ Mor anket nemndas avgjørelse til tingretten, som opprettholdt nemndas vedtak og i det vesentlige sluttet seg til nemndas begrunnelse.¹⁶⁵ Både lagmannsretten og Høyesterett forkastet mors videre anke over tingrettens avgjørelse.¹⁶⁶ Mor klagde så saken til EMD.

EMD fant at det forelå en krenkelse av EMK art. 8. Sentralt i begrunnelsen var tingrettens vektlegging av foreldrenes bruk av rettsmidler som et argument for adopsjon. I avsnitt 95 uttalte EMD følgende:

"[T]he Court [...] has reservations regarding the emphasis placed by the District Court on the need to pre-empt the applicant from resorting in future to legal remedies by which to have the care order re-examined, or even merely to have the contact rights schedule revised [...], given the restrictions on contact that had been imposed until then".

Med andre ord stilte EMD seg kritisk til bruk av rettsmidler som argument for adopsjon i tilfeller der det er besluttet svært begrenset samvær. Dersom myndighetene ikke har etterlevd gjenforeningsplikten ved å beslutte minimalt med samvær, så kan ikke foreldrenes ønske om ny behandling av saken brukes mot dem. I slike tilfeller har foreldre et velbegrunnet behov for å kreve ny behandling av saken. Dette er en rimelig og naturlig konsekvens av barn og foreldres rett til familieliv. Noe annet kan i ytterste konsekvens åpne for en praksis der nasjonale myndigheter sørger for svak tilknytning mellom barn og foreldre ved å gi svært begrenset samvær, og senere bruker denne svake tilknytningen som begrunnelse for adopsjon. En slik regel vil være paradoksalt og vanskeliggjøre gjenforening.

I *Strand Lobben* hadde barnets mor ved gjentatte anledninger tydd til rettslige skritt for å sikre gjenforening med sin sønn. Mor hadde videre uttrykt at hun ikke kom til å gi seg før sønnen ble returnert til henne.¹⁶⁷ Under EMDs behandling av saken konkluderte domstolen med at "it could not reasonably be held against her that she had failed to appreciate that repeated legal

¹⁶⁴ Se *M.L.* [J] avsnitt 39.

¹⁶⁵ Se *M.L.* [J] avsnitt 43-46. Henvises videre til dom 22. desember 2015 i sak nr. 15-114324TVI-NNNN.

¹⁶⁶ Se *M.L.* [J] avsnitt 47-48. Henvises videre til Gulating lagmannsretts beslutning 8. mars 2016 i sak nr. 16-037768ASD-GULA/AVD1 og HR-2016-970-U.

¹⁶⁷ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 218.

proceedings could be harmful for the child in the long run". EMDs konklusjon ble begrunnet i nasjonale myndigheters beslutningsgrunnlag, mer konkret mangelen på oppdaterte sakkyndige vurderinger i saken. Som gjort rede for i avhandlingens punkt 4.3.2 så var de sakkyndige rapportene i saken to år gamle på tidspunktet for adopsjonsavgjørelsen, og mor hadde anført omfattende endringer i egen omsorgsevne¹⁶⁸. Det ligger i myndighetenes positive gjenforeningsplikt at avgjørelser om adopsjon må baseres på et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag. Der dette ikke er tilfellet, må biologiske foreldre med rimelighet kunne begjære ny rettslig prøving uten at dette brukes mot foreldrene som argument for adopsjon.¹⁶⁹

Avgjørelsene viser hvordan foreldrenes bruk av rettsmidler ikke uten videre kan anvendes som et argument for adopsjon. Det finnes likevel tilfeller der gjentatt bruk av rettsmidler, ut fra sakens omstendigheter, kan tale for adopsjon.¹⁷⁰ EMD har i flere saker fremhevet at biologiske foreldre ikke kan kreve "such measures taken as would harm the child's health and development".¹⁷¹ Biologiske foreldre kan med andre ord ikke kreve gjennomført rettslige prosesser som kan skade barnet – dette omfatter også gjentatt bruk av rettsmidler.

4.4 EMDs krav til nasjonale myndigheters begrunnelse

4.4.1 Innledning

Inngrep i familielivet forutsetter at nasjonale myndigheter har foretatt en balansert avveining av sakens kryssende interesser, samt at dette er synlig i myndighetenes begrunnelse.¹⁷² Ved dyptgående inngrep som adopsjon må alle tungtveiende momenter ha vært trukket frem og avveid mot motstridende interesser på en balansert måte.¹⁷³ Høyesterett tolker EMDs praksis slik at det også må «fremgå uttrykkelig av begrunnelsen hvorfor gjenforening ikke er aktuelt», og at det i denne sammenheng vil «være av betydning å få frem hva barnevernet har gjort for å muliggjøre tilbakeføring». ¹⁷⁴

¹⁶⁸ Se også *Strand Lobben* [GC] avsnitt 223.

¹⁶⁹ Op.cit.

¹⁷⁰ Se *M.L.* [J] avsnitt 95 og *E.H.* [committee] avsnitt 42.

¹⁷¹ Uttalt i *Strand Lobben* [GC] avsnitt 207 og referert i *Abdi Ibrahim* [GC] avsnitt 145.

¹⁷² *Strand Lobben* [GC] avsnitt 203.

¹⁷³ Op.cit. avsnitt 220 og 224-225.

¹⁷⁴ Se HR-2020-661-S avsnitt 166.

EMD har ved flere anledninger kritisert norske myndigheter for utilstrekkelig begrunnelse ved inngrep i familielivet. I det følgende vil jeg gjøre nærmere rede for de føringer som EMDs adopsjonsavgjørelser gir for nasjonale myndigheters begrunnelse.

4.4.2 Nasjonale myndigheters begrunnelse må gjenspeile at alle kryssende interesser er vurdert

Forholdsmessighetsvilkåret etter EMK art. 8 nr. 2 innebærer at det må foretas en balansert avveining av sakens kryssende interesser.¹⁷⁵ I denne avveiningen er hensynet til barnets beste av overordnet betydning ("particular importance").¹⁷⁶ EMD har imidlertid kritisert norske myndigheter for å ensidig vektlegge hensynet til barnets beste, fremfor å foreta en balansert avveining opp mot øvrige interesser, herunder gjenforeningsmålet.¹⁷⁷

Strand Lobben-saken tjener som eksempel. Tingretten hadde her lagt avgjørende vekt på guttens sårbarhet, tilknytningen til fosterhjemmet og de generelle fordelene en adopsjon ville medføre.¹⁷⁸ Det ble imidlertid ikke lagt vekt på at barnets mor hadde gjennomgått omfattende livsendringer siden omsorgsovertakelsen fant sted. Mor hadde blant annet flyttet til en ny by, giftet seg og fått et nytt barn som hun hadde omsorgen for. Til tross for disse omfattende endringene fant tingretten det sannsynlig at barnets mor "varig ikke kunne gi barnet forsvarlig omsorg", jf. barnevernloven § 4-20 tredje ledd bokstav a. Tingretten besluttet følgelig adopsjon.

EMD stilte seg kritisk til tingrettens begrunnelse for adopsjon. Etter EMDs syn viste avgjørelsen at myndighetene ikke hadde forsøkt å "perform a genuine balancing exercise between the interests of the child and his biological family [...], but focused on the child's interests instead of trying to combine both sets of interests, and moreover did not seriously contemplate any possibility of the child's reunification with his biological family".¹⁷⁹ Med andre ord gjenspeilet ikke tingrettens avgjørelse at alle sakens kryssende interesser var tilstrekkelige vurdert.

¹⁷⁵ Nærmere behandlet i avhandlingen punkt 3.3.2.

¹⁷⁶ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 206.

¹⁷⁷ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 220, og *M.L.* [J] avsnitt 83, *E.H.* [committee] avsnitt 37 og 41 og *Abdi Ibrahim* [GC] avsnitt 150-153.

¹⁷⁸ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 109.

¹⁷⁹ *Op.cit.* avsnitt 220.

Også i storkammeravgjørelsen *Abdi Ibrahim mot Norge* kom EMD til at lagmannsretten ikke hadde foretatt en balansert avveining av de motstridende hensyn.¹⁸⁰ Saken gjaldt adopsjon av en gutt som hadde bodd i fosterhjem i store deler av sitt liv. Da gutten var 5 år vedtok fylkesnemnda fratakelse av foreldreansvar og adopsjon. Nemnda fant at det forelå sterke grunner for adopsjon. Gutten hadde hatt kraftige reaksjoner etter samvær og han var å anse som et svært sårbart barn. Videre fant nemnda at klageren, barnets mor, var uegnet til å gi barnet tilstrekkelig omsorg. Både tingretten og lagmannsretten opprettholdt nemndas vedtak og begrunnelse. Klageren anket forgjeves videre til Høyesterett. I 2020 avsa EMD fellende dom i storkammer.

Under EMDs behandling av saken pekte domstolen på flere relevante mothensyn som ikke var tilstrekkelig berørt i tingrettens avgjørelse. For det første hadde ikke lagmannsretten vurdert konsekvensene av at fosterforeldrene motsatte seg åpen adopsjon. Videre var det ikke tilstrekkelig vurdert at en adopsjon, i strid med morens ønsker, ville medføre at sønnen ble konvertert til en annen religion. For det tredje hadde ikke lagmannsretten vurdert betydningen av at klageren ikke søkte tilbakeføring, men kun motsatte seg adopsjon.¹⁸¹ I lys av dette fant EMD at sakens kryssende interesser ikke var tilstrekkelig vurdert. Etter EMDs syn hadde ikke nasjonale myndigheter forsøkt å "perform a genuine balancing exercise between the interests of the child and those of the biological family, but moreover focused on the child's interests instead of trying to combine both sets of interests".¹⁸² Det forelå følgelig en krenkelse av EMK art. 8.

Mohamed Hasan mot Norge er derimot et eksempel på at EMD har funnet at nasjonale myndigheter i tilstrekkelig grad har vurdert sakens kryssende interesser.¹⁸³ Saken gjaldt to barn som ble plassert i fosterhjem da de var henholdsvis 3 år og 6 måneder gamle. Under både nemndas og tingrettens vurdering av spørsmålet om adopsjon ble det engasjert en sakkyndig. Den sakkyndige konkluderte med at barnas fosterfamilier var svært egnede og ivaretok barnas omsorg på en varm og kjærlig måte. Videre ble fremhevet at begge barna var særlig sårbare og at hadde utviklet et sterkt bånd med sin fosterfamilie. En tilbakeføring ville følgelig

¹⁸⁰ *Abdi Ibrahim* [GC] 2021, nr. 15379/16, avsnitt 162.

¹⁸¹ Op.cit. avsnitt 151.

¹⁸² Op.cit.

¹⁸³ *Mohamed Hasan* [J] 2018, nr. 27496/15 avsnitt 163.

medført "serious trauma with the potential to do great harm".¹⁸⁴ På denne bakgrunn konkluderte tingretten med adopsjon. Barnets mor anket videre til lagmannsretten og Høyesterett. Ankene ble ikke tatt til følge, og mor anket saken videre til EMD.

I EMDs avgjørelse understrekte domstolen at en adopsjon kun kan skje "in exceptional circumstances". Etter EMDs syn hadde imidlertid tingretten fremhevet og vektlagt flere sterke grunner som rettferdiggjorde adopsjon, herunder vold i hjemmet, misbruk, sårbarhet og manglende tilknytning til biologiske foreldre, samt at det forelå oppdaterte sakkyndige vurderinger i saken. Et annet og særlig tungtveiende moment i tingrettens avgjørelse var at det forelå bortføringsrisiko. Under et tidligere samvær med mor hadde to maskerte menn brutt seg inn og bortført de to barna. Mor ble etterlatt skadet og bevisstløs. Barna ble funnet dagen etter og barnas far innrømte senere at han hadde stått bak bortføringen.

EMD konkluderte med at "the circumstances were exceptional" og at adopsjonen "did not amount to a disproportionate interference of Article 8".¹⁸⁵ Avgjørelsen utgjør for det første et eksempel på en situasjon der omstendighetene rundt barnet var så kvalifisert at det forelå "exceptional circumstances". Videre ligger det i EMDs konklusjon at domstolen aksepterer tingrettens forholdsmessighetsvurdering. Følgelig var sakens kryssende interesser tilstrekkelig avveid i tingrettens begrunnelse for adopsjon.

Norske myndigheters ubalanserte begrunnelser kan ved første øyekast oppfattes som at gjenforeningsmålet og hensynet til familieband ikke vektlegges i myndighetenes vurdering. Høyesterett har imidlertid fremhevet at gjenforeningsmålet i norske saker som regel ligger som en "underforstått og delvis ikke uttalt forutsetning, mens hensynet til barnets beste trer tydeligst frem".¹⁸⁶ EMDs praksis innebærer imidlertid at slike underliggende forutsetninger må synliggjøres i begrunnelsen. Det er dermed ikke tilstrekkelig at nasjonale myndigheter reelt sett *har* foretatt en balansert vurdering av de kryssende interesser så lenge dette ikke fremgår av begrunnelsen. Det må være synlig alle kryssende hensyn er vurdert og hvordan de er vektet mot hverandre. Dette må særlig gjelde ved så inngripende tiltak slik som adopsjon.

¹⁸⁴ Sitat fra sakkyndig rapport, sitert i *Mohamed Hasan* [J] avsnitt 95.

¹⁸⁵ *Mohamed Hasan* [J] avsnitt 163.

¹⁸⁶ HR-2020-661-S avsnitt 85.

4.4.3 Krav til en oppdatert analyse og begrunnelse av barnets sårbarhet

Hvorvidt det skal gis samtykke til at et barn skal adopteres eller ikke, beror på en konkret og individuell helhetsvurdering.¹⁸⁷ Forhold ved barnet, herunder barnets sårbarhet, er relevante momenter.¹⁸⁸ Praksis fra EMD legger imidlertid enkelte føringer for adgangen til å legge vekt på sårbarhet hos barnet.

EMD har i flere saker kritisert norske myndigheter for utilfredsstillende begrunnelser og manglende analyse av barnets sårbarhet. I *Strand Lobben-saken* hadde barnets sårbarhet vært et sentralt element i tingrettens begrunnelse for adopsjon. Under EMDs behandling av saken stilte domstolen seg kritisk til dette og pekte på at tingrettsdommen inneholdt "barely any analysis of the nature of his vulnerability", foruten en kort sakkyndig beskrivelse av barnet som stresset og med et behov for ro, sikkerhet og støtte, samt at barnet trakk seg unna og viste motstand i kontakt med mor.¹⁸⁹ Dette var ett av flere momenter som førte til at EMD konkludert med krenkelse av EMK art. 8.

Saken *M.L. mot Norge* er et ytterligere eksempel på en mangelfull vurdering og begrunnelse av barnets sårbarhet. EMD uttalte innledningsvis at domstolen ikke hadde noe grunnlag for å stille seg tvilsom til tingrettens vurdering av datteren som sårbar.¹⁹⁰ EMD pekte imidlertid på at nasjonale myndigheter "provided no indications that those factors, while clearly relevant to the case, amounted to anything exceptional that could justify severing all ties between the applicant and her daughter in the instant case".¹⁹¹ Med andre ord var det ingen elementer i tingrettens begrunnelse som tilsa at sårbarheten var av en slik karakter at den rettferdiggjorde en adopsjon. EMD fant på denne bakgrunn at tingrettens begrunnelse ikke var tilstrekkelig. Under henvisning til dette, samt flere forhold, konkluderte EMD med at den nasjonale behandlingen av saken utgjorde en krenkelse av EMK art. 8.

Avgjørelsene innebærer at barnets sårbarhet må analyseres og begrunnes, og at dette må komme til syne gjennom myndighetenes avgjørelser. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at

¹⁸⁷ Se avhandlingens punkt 3.2.3.

¹⁸⁸ Bendiksen og Haugli (2021) s. 308.

¹⁸⁹ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 224.

¹⁹⁰ *M.L.* [J] avsnitt 90.

¹⁹¹ Op.cit.

barnets sårbarhet er analysert og begrunnet. Analysen og begrunnelsen må også være oppdatert. Dette er *Strand Lobben-saken* et eksempel på. Under vurderingen av spørsmålet om adopsjon hadde tingretten lagt vekt på at barnet var sårbart på tidspunktet for *omsorgsovertakelsen*, uten å vurdere hvorfor og hvordan sårbarheten fortsatt utspilte seg i dag. Som påpekt av EMD inneholdt ikke tingrettens dom noe informasjon om "how the vulnerability could have continued despite the fact that he had lived in foster care since the age of three weeks".¹⁹²

Mohamed Hasan-saken er et eksempel på at norske myndigheter *har* begrunnet barnets sårbarhet i tilstrekkelig grad. EMD viste til at tingrettens kvalifisering av barnet som særlige sårbart var "substantiated by facts – that are as such undisputed".¹⁹³ Tingretten hadde analysert og begrunnet barnas sårbarhet på et oppdatert grunnlag og med utgangspunktet i flere forhold, herunder lagt pekt på barnas traumer fra bortføring, flere midlertidige fosterhjems plasseringer, samt at barna har vært vitne til at far har utøvd omfattende vold mot mor ved flere anledning.¹⁹⁴

De nevnte dommene gjør det klart at det i adopsjonsavgjørelser ikke er tilstrekkelig at nasjonale myndigheter kun viser til eller legger til grunn at et barn er sårbart. Sårbarheten må begrunnes og dokumenteres, og dette må skje basert på oppdaterte analyser. Til tross for at et barn er sårbart på tidspunktet for omsorgsovertakelsen, kan forhold ved og rundt barnet føre til at barnet blir mer robust med tiden. Dersom dette derimot ikke er tilfellet, må nasjonale myndigheter gjøre rede for hvorfor og hvordan sårbarheten fortsatt er til stede og utspiller seg.

EMDs krav om oppdaterte analyser og begrunnelser av barnets sårbarhet kan begrunnes i de tungtveiende interesser som står på spill ved en adopsjon. En adopsjon griper inn i kjerneområdet av art. 8, og kan kun tolereres dersom grunnene for inngrepet står i forhold til de interesser art. 8 beskytter. Forholdsmessighetsbetraktninger tilsier følgelig at barnets sårbarhet ikke kan vektlegges som moment for adopsjon med mindre sårbarheten er tilstrekkelig vurdert og analysert.

¹⁹² *Strand Lobben* [GC] avsnitt 224.

¹⁹³ *Mohamed Hasan* [J] avsnitt 155.

¹⁹⁴ Op.cit. avsnitt 65-66.

4.4.4 Generell forskning kan ikke erstatte en konkret og individuell vurdering av barnets beste

En beslutning om adopsjon kan kun treffes basert på en konkret og individuell vurdering av hvert enkelt tilfelle. Det er likevel rom for å legge vekt på generelle erfaringer. Eksempelvis har norske domstoler i flere avgjørelser vektlagt at adopsjon som regel gir økt trygghet, stabilitet og tilhørighet, se HR-2020-1929-A avsnitt 81 med videre henvisninger. Praksis fra EMD innebærer imidlertid at det må utvises varsomhet med å legge vekt på generelle erfaringer.

I *E.H. mot Norge* fant tingretten – som siste instans som realitetsbehandlet saken – at barnet skulle adopteres. Fremfor å innhente en oppdatert sakkyndig vurdering av barnets beste, baserte tingretten adopsjonsavgjørelsen på at generell forskning tilsa at adopsjon, fremfor langvarig fosterhjemsplassing, var til barnets beste. Tingretten uttalte i den forbindelse at en sakkyndig vurdering *ikke* i større grad ville belyse hva som ville være til beste for barnet.¹⁹⁵

Under EMDs behandling av saken konkluderte domstolen med at det forelå en krenkelse av EMK art. 8. Etter EMDs syn hadde tingretten vist til og vektlagt generell forskning "to the degree that individual assessments of the child's and the parents' situation become only secondary".¹⁹⁶ Med andre ord hadde generell forskning blitt vektlagt med en slik tyngde at det gikk på bekostning av en individuell vurdering.¹⁹⁷ En slik fremgangsmåte var egnet til å komme på kant med forholdsmessighetsvurderingen som kreves etter art. 8 nr. 2.¹⁹⁸

Avgjørelsen innebærer at det må utvises tilbakeholdenhet med å vektlegge generelle erfaringer i den grad dette går på bekostning av en individuell vurdering. I lys av EMDs praksis kom Høyesterett i HR-2020-661-S på liknende vis til at tingrettens tilnærming ikke fremstod som tilstrekkelig nyansert til tross for at *både* generell forskning og individuelle vurderinger var vektlagt. Høyesterett uttalte i avsnitt 191 at tingretten «synes å legge stor vekt på at adopsjon [...] ifølge forskning generelt kan bidra til å fremme en positiv utvikling» og at «de konkrete fordelene ved adopsjon [skulle] ha vært avveiet grundigere mot betydningen av meget redusert kontakt med mor og brudd på familiebånd mot far». Uttalelsen viser at

¹⁹⁵ Se *E.H. [committee]* avsnitt 24.

¹⁹⁶ *Op.cit.* avsnitt 40.

¹⁹⁷ Liknende i Johansen [J] avsnitt 75.

¹⁹⁸ *E.H. [committee]* avsnitt 40.

Høyesterett har tolket EMDs praksis slik at en individuell vurdering ikke er tilstrekkelig dersom vurderingen har blitt begrenset på bekostning av generell forskning.

Forskningen og de generelle erfaringene som det vises til i norske avgjørelser, fremhever i hovedsak at adopsjon, fremfor langvarig fosterhjemsplassing, er til barnets beste.¹⁹⁹ EMDs praksis innebærer imidlertid at dette generelle utgangspunktet ikke er forenelig med EMK art. 8 og kravet til forholdsmessighet. Det ligger i et adopsjonsvedtaks inngripende karakter at en adopsjon kun kan rettferdiggjøres etter en individuell vurdering av det konkrete barnets beste. Nasjonale myndigheter kan følgelig ikke unnlate å foreta en individuell vurdering av barnets beste ved vise til generelle fordeler ved adopsjon.

¹⁹⁹ Se HR-2020-1929-A avsnitt 81 med videre henvisninger.

5 Avsluttende vurderinger

5.1 Innledning

EMDs avgjørelser er bindende for medlemsstatene, jf. EMK art. 46. Dette innebærer at norske myndigheter er forpliktet til å rette seg etter de føringer EMDs avgjørelser legger for norsk adopsjonspraksis. Statenes skjønnsmargin innebærer imidlertid at norske myndigheter har en viss adgang til å utøve skjønn med hensyn til hvordan EMK art. 8 best ivaretas og balanseres mot øvrige rettigheter og samfunnsbehov.²⁰⁰ Dette gir foranledning for en nærmere vurdering av EMDs føringer i lys av norske rettskilder og rettsforståelse.

For det første åpner de grunnleggende barnevernrettslige prinsippene og rettighetene som ble gjennomgått i kapittel 3 for enkelte vurderinger. Hvorvidt EMDs føringer ivaretar disse prinsippene og rettighetene på en god måte vil være tema i punkt 5.2.

For det andre foranlediger ikrafttredelsen av ny barnevernslov en vurdering i lys av EMDs føringer. I punkt 5.3 vil følgelig enkelte bestemmelser i den nye barnevernsloven vurderes opp mot EMDs føringer. Spørsmålet er om den nye loven ivaretar føringene fra EMD i tilstrekkelig grad.

5.2 Ivaretar EMDs føringer grunnleggende barnevernrettslige prinsipper og rettigheter på en god måte?

5.2.1 Generelt

Det er mulig å knytte flere bemerkninger til EMDs føringer i lys av de sentrale barnevernrettslige rettighetene og prinsippene. En fullstendig og helhetlig vurdering av EMDs føringer opp mot disse prinsippene er det imidlertid ikke rom for innenfor avhandlingens rammer. Av denne grunn vil vurderingene i det følgende fokusere på vurderinger av mer kritisk karakter.

5.2.2 Ivaretar EMDs føringer barns rett til omsorg og beskyttelse på en god måte?

Barnets rett til omsorg og beskyttelse nevnes ikke som en særskilt rettighet i noen av EMD-avgjørelsene som har vært behandlet i denne avhandlingen. I lys av rettighetens absolutte og

²⁰⁰ Nærmere om skjønnsmargin i punkt 1.3.

grunnleggende karakter så kunne EMD med fordel ha tydeliggjort at barn har en rett til omsorg og beskyttelse.

Denne manglende tydeliggjøringen behøver imidlertid ikke tas til inntekt for at EMD ikke anerkjenner barns rett til omsorg og beskyttelse som en rettighet. Sannsynligvis skyldes det snarere at EMD behandler denne rettigheten som en integrert del av hensynet til barnets beste. Rettigheten ligger på flere måter innbakt i EMDs avgjørelser. EMD har eksempelvis i en rekke saker uttalt at foreldre ikke kan kreve gjennomført tiltak som vil skade barnets helse eller utvikling.²⁰¹ I dette ligger en anerkjennelse av barnets rett til omsorg og beskyttelse. Når jeg i det følgende vurderer hvorvidt EMDs føringer ivaretar hensynet til barnets beste, så vil barnets rett til omsorg og beskyttelse implisitt inngå som en del av denne vurderingen.

5.2.3 Ivaretar EMDs føringer hensynet til barnets beste på en god måte?

Hensynet til barnets beste inngår som en sentral del av EMDs avgjørelser. EMD har i flere saker uttalt at hensynet til barnets beste er av overordnet betydning ("paramount importance") og at hensynet vil veie tyngre enn foreldrenes interesser ved motstrid.²⁰² Ved enkelte av EMDs føringer er imidlertid ikke hensynet like fremtredende.

For det første gjelder dette EMDs utgangspunkt om at alle omsorgsovertakelser skal anses som midlertidige tiltak som skal avsluttes så fort forholdene tillater det. Dette ble nærmere behandlet i avhandlingens punkt 4.2.3. Det kan i lys av hensynet til barnets beste vurderes om dette utgangspunktet er for absolutt.

Enkelte barn har levd under så krevende og traumatiserende forhold at det kan sies med stor grad av sikkerhet at omsorgsovertakelsen er langvarig.²⁰³ Dette kan eksempelvis være tilfellet ved grove overgrep eller annen svært alvorlig omsorgssvikt. Å ta utgangspunkt i at en omsorgsovertakelse er midlertidig kan i slike tilfeller gå på bekostning av barnets interesser.

Videre vil enkelte foreldre ha utfordringer som gjør det utenkelig at de vil kunne få tilbakeført omsorgen for eget barn i overskuelig fremtid, eksempelvis ved tung og varig psykisk utviklingshemming. Også der det er mulighet for bedring i foreldrenes omsorgsevne kan

²⁰¹ Se eksempelvis *Strand Lobbøen* [GC] avsnitt 207. Uttalelsene er senere gjentatt en rekke ganger.

²⁰² Op.cit. avsnitt 204 og 206.

²⁰³ Liknende i Søvig og Tjelmeland (2019) s. 350.

langvarige omsorgsovertakelser være til barnets beste. Dette vil eksempelvis være tilfellet dersom usikkerhet omkring varigheten av en omsorgsovertakelse vil skape en utrygg situasjon for barn som har et sterkt behov for stabilitet og trygghet.

Forholdsmessighetsbetraktninger tilsier at inngrep i familielivet skal være så kortvarige som mulig. Slik sett er EMDs tilnærming forståelig. EMDs utgangspunkt tar imidlertid ikke høyde for den belastning en omsorgsovertakelse kan utgjøre for enkelte barn. Som gjort rede for ovenfor vil langvarige plasseringer være til barnets beste i enkelte særlige tilfeller. Følgelig tilsier hensynet til barnets beste at EMDs utgangspunkt om at alle omsorgsovertakelser er midlertidige, er for absolutt. Høyesterett tok til orde for samme synspunkt i HR-2020-661-S der det i avsnitt 145 ble uttalt at det i "prinsippet, avhengig av de nærmere omstendigheter, ikke [vil] være noe til hinder for at barnevernet tidlig i prosessen [...] tar utgangspunkt i at plasseringen etter all sannsynlighet vil være langvarig". I lys av dette er det viktig å fremheve utgangspunktet om midlertidighet, samtidig som det bemerkes at hensynet til barnets beste tilsier at EMD kunne ha vært tydeligere og mer åpne for at gjenforeningsmålet kan oppgis i visse tilfeller.

For det andre kan det knyttes enkelte bemerkninger til EMDs utgangspunkt om at nasjonale myndigheter ikke kan basere en adopsjonsavgjørelse på manglende bånd mellom foreldre og barn dersom dette skyldes myndighetenes mislighold av den positive gjenforeningsplikten. Dette ble nærmere behandlet i punkt 4.3.3. Det kan spørres hvorvidt også denne føringen i enkelte tilfeller kan gå på bekostning av barnets interesser.

Dersom et barn i hele eller store deler av sitt liv har bodd i fosterhjem, samt hatt minimal kontakt med sine biologiske foreldre, så kan et mål om gjenforening oppleves som opprivende og tyngende for et barn. Barnets behov for stabilitet og trygghet kan i slike tilfeller innebære at en adopsjon vil være til barnets beste. I realiteten vil barnets interesse i adopsjon vil være like sterk uavhengig av om den svake relasjonen skyldes myndighetenes mislighold eller ikke. Dette tar ikke EMDs regel høyde for.

EMDs regel kan med andre ord vanskeliggjøre adopsjon i tilfeller der dette er til barnets beste. På denne måten åpner regelen for at foreldrenes interesser vektlegges på bekostning av barnets interesser. Dette er verken forenelig med hensynet til barnets beste eller EMDs øvrige praksis, ettersom EMD i flere avgjørelser har uttalt at dersom hensynet til barnets beste og

retten til familieliv er i konflikt, så vil hensynet til barnets beste "override those of the parents".²⁰⁴

Regelen må imidlertid ses i lys av EMDs uttalelser om at en adopsjon kan skje under "exceptional circumstances", herunder dersom "a considerable periode of time has passed" og barnets interesser i å ikke få "his or her de facto family situation changes again", veier tyngre enn foreldrenes interesser i gjenforening. I disse tilfellene tilsier barnets behov for stabilitet og trygghet at det må foretas en adopsjon, og dette uavhengig av om den manglende tilknytningen skyldes myndighetenes forsømmelse av gjenforeningsplikten. Med andre ord åpner EMDs praksis for unntak fra utgangspunktet om at en adopsjon ikke kan begrunnes i myndighetenes forsømmelse av den positive gjenforeningsplikten.

Til tross for denne unntaksregelen kan det likevel anføres at EMD tar et tilsynelatende sterkt utgangspunkt som er egnet til å underkommunisere barnets beste, samtidig som foreldrenes interesser fremheves unødvendig sterkt. For å bedre ivareta og synliggjøre barnets interesser så kunne EMD med fordel ha tatt et mer nyansert utgangspunkt.

5.2.4 Ivaretar EMDs føringer barns rett til deltakelse på en god måte?

EMD har ikke fremhevet barnets mening som et relevant moment i noen av avgjørelsene som har vært gjenstand for vurdering i denne avhandlingen. Dette er betenkelig sett i lys av barns rett til deltakelse.²⁰⁵

Under redegjørelsen for generelle prinsipper i *Strand Lobben-saken* uttalte EMD i avsnitt 212 at vurderingstemaet for om myndighetenes beslutningsprosess krenket art. 8, var om prosessen frem mot adopsjon "has been conducted such as to secure the views and interests of *the natural parents* are made know to and duly taken into account by the authorities" (egen kursivering). Videre i samme avsnitt uttalte EMD at det som må avgjøres er hvorvidt "the *parents* have been involved in the decision-making process, seen as a whole, to a degree sufficient to provide them with the requisite protection of their interests and have been able

²⁰⁴ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 206.

²⁰⁵ Nærmere om barns rett til deltakelse i punkt 2.4.

fully to present their case" (egen kursivering). Uttalelsene gir inntrykk av at EMDs fokus utelukkende knytter seg til foreldrenes deltakelse i prosessen.

Det foreldreorienterte vurderingstemaet som oppstilles av EMD underkommuniserer barns rett til deltakelse. EMD kunne med fordel ha tydeliggjort at også barnets mening inngår som et relevant moment i vurderingen av om en adopsjon er rettmessig etter art. 8. Dersom barnet har et sterkt ønske om adopsjon og hovedsakelig deler sitt familieliv med sin fosterfamilie, så kan dette være et argument som taler mot at EMK art. 8 er krenket. Dette må også gjelde i motsatt tilfelle: dersom barnet sterkt motsetter seg adopsjon og ønsker kontakt med sine biologiske foreldre, så kan dette være et argument for at en adopsjon ikke er rettmessig etter EMK art. 8. Det er imidlertid viktig å påpeke at barnets mening kun utgjør ett av flere relevante momenter. Videre vil vekten av barnets mening variere ut fra det konkrete barnets alder og utvikling.²⁰⁶ Det er snakk om vanskelige spørsmål som det vil være krevende for særlig yngre barn å forstå den fulle rekkevidden av.

På den annen side lar EMDs foreldreorienterte vurderingstema seg begrunne i flere hensyn. En fellesnevner i EMDs avgjørelser at de biologiske foreldrene hevder at myndigheten urettmessig har grepet inn i deres familieliv. Det er derfor essensielt å få innsikt i hvilken grad foreldrenes mening har vært fremtredende og vektlagt i beslutningsprosessen. Videre har ikke EMD fordelen av å ha den samme direkte kontakten med sakens parter som det nasjonale domstoler har. Det er derfor ikke like naturlig at EMD vektlegger det konkrete barnets mening i tilfeller der dette ikke har vært fremtredende i den nasjonale behandlingen.

Til tross for at barnets mening ikke alltid inngår som en naturlig del av EMDs avgjørelser, så har alle barn en rett til deltakelse. I lys av dette kunne EMD med fordel ha fremhevet at barn har en rett til deltakelse og at barnets mening inngår som et relevant moment i vurderingen av EMK art. 8.

5.2.5 Ivaretar EMDs føringer retten til respekt for familieliv på en god måte?

Ivaretagelse av retten til respekt for familieliv går som en rød tråd gjennom EMDs avgjørelser. Sett i lys av at EMDs oppgave er å sikre at EMK art. 8 er respektert, er dette

²⁰⁶ Nærmere behandlet i avhandlingens punkt 2.4.

naturlig. Det kan imidlertid knyttes enkelte kritiske bemerkninger til hvordan EMD fremstiller retten til familieliv.

Som nevnt er vurderingstemaet etter EMK art. 8 i stor grad foreldreorientert og i *Strand Lobben* oppstilte EMD følgende vurderingstema:

"What has to be determined is whether, having regard to the particular circumstances of the case and notably the serious nature of the decisions to be taken, *the parents* have been involved in the decision-making process, seen as a whole, to a degree sufficient to provide them with the requisite protection *of their interests* and have been able fully to present their case" (egen kursivering).²⁰⁷

Uttalelsen kan tolkes som at det kun er foreldrenes interesser som må ivaretas og vektlegges gjennom en barnevernssak. Det er imidlertid ikke bare foreldrene som har en rett til respekt for sitt familieliv. Som vist i punkt 2.3, tilfaller denne rettigheten også barn, og en adopsjonsavgjørelse vil følgelig også utgjøre et inngrep i barnets rettigheter. Denne siden av retten til familieliv er ikke like fremtredende i EMDs avgjørelser. Sett i lys av at retten til familieliv er en overordnet og grunnleggende rettighet for også barn, er dette aspektet ved EMDs praksis kritikkverdigg.

Et ytterligere aspekt ved EMDs avgjørelser er at retten til familieliv fremstilles som en motpol til barnets beste. I de tilfeller der et barn har bodd store deler av sitt liv hos en fosterfamilie, så har EMD i flere avgjørelser begrunnet en adopsjon med hensynet til barnets beste.²⁰⁸ I slike tilfeller kunne avgjørelsen også ha blitt begrunnet med barnets rett til familieliv. Det er et faktum at barn som har levd omtrent hele sitt liv i fosterhjem, uten særlig kontakt med sine biologiske foreldre, til slutt deler sitt familieliv med sin fosterfamilie. En vektlegging av også barnets rett til familieliv vil i disse tilfellene bidra til et mer helhetlig perspektiv på retten til familieliv etter EMK art. 8.

²⁰⁷ *Strand Lobben* [GC] avsnitt 212.

²⁰⁸ Se *Strand Lobben* [GC] avsnitt 208, der adopsjon mer konkret er begrunnet i barnets behov for stabilitet.

5.3 Ivaretar den nye barnevernsloven EMDs føringer på en god måte?

Den 1. januar 2023 trer ny barnevernlov – barnevernsloven - i kraft.²⁰⁹ Den nye loven har blitt til etter en lang prosess og er et resultat av barnevernslovutvalgets utredning i NOU 2016:16.²¹⁰

Både Høyesterett og Barne- og familiedepartementet har vurdert det slik at nåværende barnevernlov ikke er i strid med EMK.²¹¹ Tiltakene og inngrepskriteriene i den nye barnevernsloven er dermed i hovedsak en videreføring av gjeldende rett. Det har likefult skjedd en rekke presiseringer i den nye loven. Flere av disse presiseringene kan vurderes i lys av føringene som ble fremstilt i kapittel 4. I det følgende vil jeg vurdere hvorvidt enkelte av disse presiseringene følger opp EMDs føringer på en tydeligere måte enn hva som er tilfellet etter gjeldende lov.

Forskjellen på nåværende og ny lov kommer til syne ved at den nye loven – barnevernsloven – er tilføyd en S, mens korttittelen på nåværende lov er barnevernloven uten S. Der det er tvil om hvilken lov som behandles vil skillet tydeliggjøres ved at nye loven etterfølges av året for vedtakelse, nemlig 2021.

I den nye loven fremgår hjemmelen for adopsjon av § 5-10. Innholdsmessig er bestemmelsen lik som gjeldende barnevernlov § 4-20 andre og tredje ledd. Paragraf 5-10 er imidlertid tilføyd et krav om "særlig tungtveiende grunner". Som gjort rede for i punkt 3.2.2 så blir dette kravet allerede innfortolket i nåværende barnevernlov § 4-20. Det er imidlertid grunn til å regne med at en lovfesting av dette vilkåret vil bidra til en økt synliggjøring av EMDs føringer og dermed også større grad av etterlevelse.²¹²

I barnevernsloven (2021) § 1-5 annet ledd slås det fast at barnevernets tiltak ikke skal "være mer inngripende enn nødvendig". Bestemmelsen er en lovfesting av det mildeste inngrepsprinsipp. I nåværende lov kommer dette prinsippet indirekte til syne gjennom flere

²⁰⁹ Loven trer i kraft 1. januar, enkelte bestemmelser trer imidlertid ikke i kraft før 1. juli 2023. Disse vil ikke behandles her.

²¹⁰ NOU 2016:16 Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

²¹¹ Se henholdsvis HR-2020-661 avsnitt 170 og Prop.133 L (2020-2021) s. 15.

²¹² Liknende i Prop. 133 L (2020-2021) s. 557.

bestemmelser.²¹³ Som påpekt av barne- og familiedepartementet innebærer lovfestingen en synliggjøring av nødvendighetskravet etter EMK art. 8 nr. 2.²¹⁴ Som en følge av at EMD i flere avgjørelser har funnet at norske myndigheters inngrep ikke har vært i samsvar med nødvendighetskravet, så kan det anføres at bestemmelsen vil bringe barnevernsloven i større samsvar med EMDs føringer.²¹⁵ Videre er det grunn til å tro at en slik synliggjøring vil bidra til at norske myndigheter blir mer bevisste rundt bruken av inngripende tiltak.

Barnevernsloven (2021) § 8-3 innebærer en synliggjøring av gjenforeningsmålet.

Bestemmelsen regulerer oppfølging etter omsorgsovertakelse. I tredje ledd andre punktum slås det fast at barnevernet "skal systematisk og regelmessig vurdere om det er nødvendig å endre tiltaket [om omsorgsovertakelse], eller om vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves". Departementet uttaler i bestemmelsens forarbeider at dette er en presisering av gjeldende rett.²¹⁶ Som gjort rede for i punkt 4.2.3 har EMD i flere saker stilt seg kritiske til at norske myndigheter uten nærmere vurdering har lagt til grunn at en omsorgsovertakelse er langvarig. Presiseringen som er gjort i § 8-3 bidrar til å tydeliggjøre at en omsorgsovertakelse er et midlertidig tiltak som skal vurderes løpende. På denne måten bidrar barnevernsloven § 8-3 til etterlevelse av EMDs føringer.

Kapittel 12 i barnevernsloven (2021) oppstiller flere saksbehandlingsregler for *barnevernet*. For det første oppstiller § 12-4 første ledd en plikt for barnevernet til å føre journal for hvert enkelt barn. Journalen skal inneholde "alle vesentlige faktiske opplysninger og barnevernsfaglige vurderinger" som kan ha betydning for de beslutninger og vedtak som treffes", jf. annet punktum. I hvilken grad hensynet til familieband er vektlagt må også fremgå av journalen.²¹⁷ For det andre stiller barnevernsloven (2021) § 12-5 krav til begrunnelsen av barnevernets vedtak. I første punktum slås det fast at det må fremgå av vedtaket hvilke "faktiske opplysninger og barnevernsfaglige vurderinger" som ligger til grunn for avgjørelsen.

²¹³ Blant annet gjennom bvl. § 4-12 annet ledd annen setning som slår fast at tiltak i hjemmet skal forsøkes før en omsorgsovertakelse og bvl. § 4-20 første ledd første punktum som slår fast at en omsorgsovertakelse må skje før fratakelse av foreldreansvar.

²¹⁴ Prop. 133 L (2020-2021) s. 543.

²¹⁵ Se EMDs konklusjoner i henholdsvis *Strand Lobben* [GC], *Pedersen* [J], *M.L.* [J], *F.Z.* [committee], *E.H.* [committee] og *Abdi Ibrahim* [GC].

²¹⁶ Prop. 133 L (2020-2021) s. 564.

²¹⁷ Op.cit. s. 588.

Videre må det fremgå hvordan hensynet til barnets beste og hensynet til familieband er vurdert, jf. tredje punktum. Tredje punktum er nytt ved barnevernsloven. I proposisjonen uttales det at tredje punktum innebærer at det må "fremgå at det er foretatt en reell avveining av de motstridende interesser, og hvilken vekt hensynet til familieband, for både barn og foreldre, er tillagt i vurderingene".²¹⁸

Sammen legger de nevnte bestemmelsene i barnevernsloven (2021) kapittel 12 forholdene til rette for at barnevernet treffer begrunnede vedtak på et tilstrekkelig bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag, samt at dette er dokumentert. Slik sett kan bestemmelsene anses som en måte å imøtekomme EMDs kritikk av norske myndigheters mangelfulle beslutningsgrunnlag. Videre krever bestemmelsene at hensynet til familieband avveies mot sakens motstridende interesser. Dette kan betraktes som en reaksjon på EMDs kritikk om at norske myndigheter ensidig legger vekt på hensynet til barnets beste, se punkt 4.4.2. Av denne grunn kan det argumenteres for at bestemmelsene vil bidra til at norske myndigheters beslutningsgrunnlag og begrunnelse i større grad vil gjenspeile at sakens kryssende interesser er tilstrekkelig vurdert.

Den nye barnevernsloven (2021) kapittel 14 regulerer *barneverns- og helsenemndas* behandling av saker. I lovens § 14-5 andre ledd slås det fast at nemnda skal sørge for at bevisførselen gir et "forsvarlig avgjørelsesgrunnlag", samt foreta en "selvstendig og reell vurdering av sakens bevis". I andre punktum presiseres det at "nemndas vedtak [...] skal begrunnes". Også barnevernsloven (2021) § 4-20 tredje ledd stiller krav til nemndas behandling. I første punktum slås det fast at "vedtak skal begrunnes som en dom". Det skal herunder fremgå hva som er barnets mening, hvilken vekt barnets mening er tillagt og hvordan barnets beste og hensynet til familieband er vurdert. Bestemmelsen tilsvarende nåværende barnevernlov § 7-19 tredje ledd. Tillegget om at det skal fremgå hvordan barnets beste og hensynet til familieband er vurdert, er imidlertid nytt.

De nevnte bestemmelsene i kapittel 14 stiller krav til både nemndas beslutningsgrunnlag og begrunnelse. Sett i lys av at EMD har kritisert norske myndigheter på begge disse punktene er det grunn til å tro at bestemmelsene vil bidra til at nemnda treffer korrekte og veloverveide avgjørelser som er basert på et tilstrekkelig bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag. Videre

²¹⁸ Op.cit. s. 582.

synliggjør § 4-20 tredje ledd at det må fremgå av nemndas begrunnelse at det er foretatt en avveining av sakens kryssende interesser, fremfor en ensidig vurdering av hensynet til barnets beste. Slik sett vil bestemmelsen svare til EMDs føring om at myndighetenes begrunnelse må gjenspeile at vedtak er truffet på bakgrunn av en balansert vurdering.²¹⁹

Gjennomgangen illustrerer at det er flere – både større og mindre – endringer i barnevernsloven (2021) som synliggjør EMDs føringer, og som derigjennom kan føre til tettere etterlevelse av disse føringene. Baserte på bestemmelsene som er gjennomgått over, må det konkluderes med at den nye barnevernsloven i stor grad fanger opp EMDs føringer. Det må imidlertid tas hensyn til at det kun er bruddstykker av den nye loven som har vært gjenstand for vurdering her og at en nærmere vurdering av de øvrige bestemmelsene i den nye loven kunne gitt andre både motstridende og støttende funn.

5.4 Kort oppsummering og veien videre

Vurderingene i punkt 5.2 har vist flere ting. Først og fremst er det viktig å understreke at ingen av EMDs føringer er i strid med de sentrale barnevernrettslig prinsippene og rettighetene. Gjennomgangen har imidlertid vist at det er grunnlag for enkelte kritiske bemerkninger knyttet til EMDs praksis.

For det første er enkelte av EMDs føringer unyansert sett i lys av hensynet til barnets beste. Dette gjelder særlig EMDs utgangspunkt om at alle omsorgsovertakelser er midlertidige, og utgangspunktet om at nasjonale myndigheter ikke kan basere en adopsjonsavgjørelse på manglende bånd mellom foreldre og barn dersom dette skyldes myndighetenes mislighold av den positive gjenforeningsplikten.

For det andre er både hensynet til barnets beste og barns rett til deltakelse til en viss grad underkommunisert i EMDs avgjørelser. Videre kunne EMD med fordel ha synliggjort at retten til respekt for familieliv også er en barnerettighet.

Vurderingene i punkt 5.3 viser at EMDs avgjørelser på flere måter har gitt seg utslag i den nye barnevernsloven. Nyere statistikk tilsier at det også har skjedd endringer i norsk praksis.

²¹⁹ Nærmere behandlet i avhandlingens punkt 4.4.2.

Mer konkret viser statistikken at det har skjedd en nedgang i antallet barn med vedtak om tvangsadopsjon siden EMDs dom i *Strand Lobben-saken* i 2019.

Tall fra Bufdir²²⁰ viser at antallet barn med vedtak om tvangsadopsjon har sunket fra 74 i 2018 til 11 i 2021.²²¹ Ifølge direktoratet så har kun 0,1% av barna barneverntjenesten har hatt omsorg for i løpet av 2021, fått fremmet en adopsjonssak.²²² Tall fra SSB tilsier derimot at antallet fosterbarn med vedtak om tvangsadopsjon har sunket fra 65 i 2018 til 38 i 2021.²²³ Årsaken til avviket i direktoratets og SSBs tall er uklart. Det sentrale i denne forbindelse er at det uansett kan konstateres at det har skjedd en betydelig nedgang i antallet barn med vedtak om tvangsadopsjon.

Dersom en sammenholder endringene i praksis med endringene i den nye barnevernsloven, så gir dette grunn til å tro at norske myndigheter beveger seg i en retning som i større grad samsvarer med EMDs føringer. Vurderingene som ble gjort i punkt 5.2 viser imidlertid at det er rom for innsigelser når det gjelder enkelte av EMDs føringer. Disse innsigelsene kan tas til inntekt for at norske myndigheter bør utvise en viss forsiktighet med å tolke enkelte av EMDs føringer for vidt. I forlengelsen av dette er det viktig at norske myndigheter ikke lar pendelen svinge over til det motsatte ytterpunkt, slik at adopsjoner ikke gjennomføres der dette vil være til barnets beste.

²²⁰ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

²²¹ Bufdir, Statistikk over "antall barn med vedtak om tvangsadopsjon i løpet av året", sist oppdatert 2. august 2022.

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/tvangsadopsjon/

²²² Op.cit.

²²³ Statistisk sentralbyrå, Statistikk over antall fosterbarnsadopsjoner fra 2018 og 2021,

<https://www.ssb.no/statbank/table/06683/tableViewLayout1/>.

Referanseliste

Lovgivning

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)

Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)

Lov 8. april 1981 om barn og foreldre (barnelova)

Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven)

Endringslover

Lov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)

Lover som enda ikke er trådt i kraft

Lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern (barnevernsloven)

Forarbeider:

Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)

Dokument nr. 16 (2011–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven

Prop. 169 L (2016-2017) Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)

Prop. 133 L (2020-2021) Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven

NOU 2016: 16 Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse

Rettspraksis

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 2001 s. 14 A

Rt. 2007 s. 561 A

HR-2012-1956-U

Rt. 2014 s. 1105 A

Rt. 2015 s. 110 A

Rt. 2015 s. 1107 A

HR-2016-970-U

HR-2017-1119-U

HR-2018-104-A

HR-2018-1720-A

HR-2019-139-U

HR-2019-1271-A

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

HR-2020-1929-A

Underrettspraksis

LB-2009-147504

LG-2018-147643

TNNNN-2011-207059

Upubliserte avgjørelser

Romsdal tingretts dom 9. mars 2010

Borgarting avgjørelser av 22. august 2013 i sak nr. 12-071046ASD-BORG/02.

TBERG-2018-17874.

Nedre Telemark tingretts avgjørelser av 15. februar 2017 i sak nr. 16-150281TVI-NETE og 16-153644TVI-NETE

Agder lagmannsretts beslutning 7. april 2017 i sak nr. 17-050070ASD-ALAG

Gulating lagmannsretts beslutning 8. mars 2016 i sak nr. 16-037768ASD-GULA/AVD1

Tingrettsdom 22. desember 2015 i sak nr. 15-114324TVI-NNNN.

Den europeiske menneskerettsdomstolen

Johansen mot Norge [J], nr. 17383/90, 7. august 1996

Aune mot Norge [J] nr. 52502/07, 28. oktober 2010

S.A.S mot Frankrike [GC], nr. 43835/11, 1. juli 2014

M.L. mot Norge [J], nr. 43701/14, 7. september 2017.

Mohamed Hasan mot Norge [J], nr. 27496/15, 26. april 2018

Strand Lobben og andre mot Norge [GC], nr. 37283/13, 10. september 2019

K.O. og V.M. mot Norge [J] nr. 64808/16, 19. november 2019

A.S. mot Norge [J] nr. 60371/15, 17. desember 2019

Pedersen og andre mot Norge [J], nr. 39710/15, 10. mars 2020

M.L. mot Norge [J], nr. 64639/16, 22. desember 2020

F.Z. mot Norge, [Comittee], nr. 64789/17, 1. juli 2021

E.H. mot Norge, [Comittee], nr. 39717/1), 1. november 2021

Abdi Ibrahim mot Norge [GC], nr. 15379/16, 10. desember 2021

A.L. og andre mot Norge [J], nr. 45889/18, 20. januar 2022

Internasjonale erklæringer og konvensjoner

Universal Declaration of Human Rights, 10. desember 1948 – FNs verdenserklæring om menneskerettigheter

Vienna Convention on the law of treaties, Wien, 23. Mai 1969 – Wien-konvensjonen om traktatretten

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950 (i kraft 3. september 1953) – Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK)

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, New York, 16. Desember 1966 (i kraft 3. januar 1976) – Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)

International Covenant on Civil and Political Rights, New York, 16 desember 1966 (i kraft 23 mars 1976) – Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP)

Convention on the Rights of the Child, New York, 20. november 1989 (i kraft 2. september 1990) – FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen – BK)

Resolusjoner, uttalelser og rapporter fra nasjonale og internasjonale organisasjoner og institusjoner

Generell kommentar nr. 14 FNs barnekomité, «General comment no. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)» (CRC/C/GC/14), 29. mai 2013

Generell kommentar nr. 12 FNs barnekomité, «General comment no. 12 (2009): The right of the child to be heard» (CRC/C/GC/12), 20. juli 2009

NIM (2020) Norges institusjon for menneskerettigheter, «Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport fra barnevernsfeltet», 21. desember 2020

Litteratur

- Alvik (2021) Alvik, Ingunn Festøy, "Samvær etter omsorgsovertakelse – en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter", *OsloMet skriftserie 2021 nr. 4*
- Bendiksen (2008) Bendiksen, Lena R.L., *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon*, 1. utgave, Fagbokforlaget 2008
- Bendiksen og Haugli (2021) Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2021
- Elgesem (2003) Elgesem, Frode, «Tolking av EMK – Menneskerettsdomstolens metode», *Lov og Rett 2003/4-5 Årgang 42*, s. 203-230
- Graver (2008) Graver, Hans Petter, «Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2008/2 s. 148-178.
- Jerkø (2012) Jerkø, Magnus, "En taksonomi over rettslige prinsipper", *Tidsskrift for rettsvitenskap 2012/1-2*, Årgang 125, s. 1-48
- Nygaard (2004) Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2004
- Sandberg (2003) Sandberg, Kirsten, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, 1. utgave, Gyldendal 2003
- Sandberg (2020) Sandberg, Kirsten, "Kommentar til Høyesteretts storkammeravgjørelser om barnevern etter EMDs dommer mot Norge", *Juridika Innsikt*, 15. april 2020. Sist lest 6. desember 2022. Tilgjengelig fra: <https://juridika.no/innsikt/kommentar-til-h%C3%B8yesteretts-storkammeravgj%C3%B8relser-om-barnevern-etter-emds-dommer-mot-norge>

- Sandberg (2020) Sandberg, Kirsten, «Barns rett til å bli hørt» i *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*, Njål Høstmælingen (red.), Elin Saga Kjørholt (red.) og Kirsten Sandberg (red.), 4. utgave, Universitetsforlaget 2020, s. 98-130
- Smith (2020) Smith, Lucy, «FNs konvensjon om barnets rettigheter» i *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*, Njål Høstmælingen (red.), Elin Saga Kjørholt (red.) og Kirsten Sandberg (red.), 4. utgave, Universitetsforlaget 2020 s. 19-33
- Stang og Baugerud (2018) Stang, Elisabeth Gording og Gunn-Astrid Baugerud, «Samvær etter omsorgsovertakelse: En barnefaglig og juridisk utredning», *OsloMet, Rapport 2018 nr. 10*. Tilgjengelig fra <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/612/133>
- Sørensen (2004) Sørensen, Christian Børge, «Læren om statens skjønnsmargin etter EMK og betydningen for norsk domstolskontroll med forvaltningen», *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2004/1-2, s. 134-196

Nettavisser/nettsider

Norman, Mona Grivi, "Massedemonstrasjoner mot norsk barnevern i 19 land", *Verdens gang*, 9. januar 2016, <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/ejxPI/massedemonstrasjoner-mot-norsk-barnevern-i-19-land> (sist lest 28.11.2022)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), Statistikk over "antall barn med vedtak om tvangsadopsjon i løpet av året", sist oppdatert 2. august 2022.

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/tvangsadopsjon/

Statistisk sentralbyrå, Statistikk over antall fosterbarnsadoptionsjoner fra 2018 og 2021,

<https://www.ssb.no/statbank/table/06683/tableViewLayout1/>

